GABRIEL
GARCÍA MÁRQUEZ

Funeraliile Mamei Mari

rao clasic

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Funeraliile Mamei Mari

Traducere din limba spaniolă de
TUDORA ŞANDRU MEHEDINŢI

editura rao

Cuprins

Siesta de marţi (1962).....4
Într-o zi oarecare (1962).....12
În satul ăsta nu sunt hoţi (1962).....16
Uimitoarea după-amiază a lui Baltazar (1962).....46
Văduva lui Montiel (1962).....55
O zi după sâmbătă (1962).....62
Trandafiri artificiali (1962).....86
Funeraliile Mamei Mari (1962).....93

Crocodilului sacru

Siesta de marţi
(1962)

Trenul ieşi din trepidantul coridor de stânci roşietice, intră în plantaţiile de bananieri, simetrice şi nesfârşite, iar aerul deveni umed şi nu se mai simţi briza mării. Un val de fum sufocant pătrunse pe fereastra vagonului. Pe drumul îngust paralel cu linia ferată erau căruţe cu boi încărcate cu ciorchini verzi. De partea cealaltă a drumului, în spaţii intempestive necultivate, erau birouri cu ventilatoare electrice, campamente din cărămidă roşie şi case de locuit cu scaune şi măsuţe albe pe terase, printre palmieri şi tufe prăfuite de trandafiri. Era unsprezece dimineaţa şi încă nu începuse căldura.

— Mai bine închide geamul, spuse femeia. O să ţi se umple părul de funingine.

Fetiţa încercă să-l închidă, însă era înţepenit de rugină.

Erau singurii pasageri în vagonul sărăcăcios de clasa a treia. Cum fumul de la locomotivă intra mai departe pe fereastră, fetiţa îşi schimbă locul şi puse acolo singurele obiecte pe care le aduceau: o pungă de plastic cu câte ceva de-ale gurii şi un buchet de flori înfăşurat într-o foaie de ziar. Se aşeză pe bancheta din faţă, departe de fereastră, în dreptul mamei. Amândouă purtau haine cernite, sărăcăcioase.

Fetiţa avea doisprezece ani şi era prima oară când călătorea. Femeia părea prea bătrână ca să-i fie mamă, din pricina venelor albăstrii de pe pleoape şi a trupului mic, moale şi fără formă, într-o rochie croită ca o sutană. Stătea cu şira spinării strâns lipită de spătar, ţinând în poală cu amândouă mâinile o geantă de lac scorojit. Avea seninătatea conştiincioasă a fiinţelor obişnuite cu sărăcia.

La douăsprezece începu căldura. Trenul se opri zece minute într-o haltă în plin câmp, pentru a se aproviziona cu apă. Afară, în liniştea misterioasă a plantaţiilor, umbra

avea un contur neted. Dar aerul stătut din vagon mirosea a piele netăbăcită. Trenul nu mai acceleră. Se opri în două sate asemănătoare, cu case de lemn zugrăvite în culori vii. Femeia îşi înclină capul, moţăind. Fetiţa îşi scoase pantofii. Apoi se duse la toaletă să pună în apă florile moarte.

Când se întoarse, mama o aştepta să mănânce, îi dădu o bucată de brânză, o jumătate de plăcintă de porumb şi un pesmet dulce şi-şi scoase şi pentru ea din punga de plastic o porţie la fel. Pe când mâncau, trenul trecu foarte încet pe un pod de fier şi nu se opri într-un sat asemănător cu cele de dinainte, cu diferenţa că aici era o mulţime adunată în piaţă. Un taraf cânta o melodie veselă în bătaia soarelui arzător. În partea cealaltă a satului, pe un câmp cu pământul crăpat de secetă, se terminau plantaţiile.

Femeia se opri din mâncat.

— Pune-ţi pantofii, zise.

Fetiţa se uită pe geam. Nu văzu nimic altceva decât câmpia pustie pe unde trenul prindea iar viteză, dar băgă în pungă ultima bucăţică de pesmet şi se încălţă repede. Femeia îi întinse pieptenele.

— Piaptănă-te, spuse.

Trenul începu să şuiere în vreme ce fetiţa se pieptăna. Femeia îşi şterse sudoarea de pe gât şi-şi îndepărtă cu degetele firimiturile de pe faţă. Când fetiţa sfârşi cu pieptănatul, trenul trecu prin dreptul primelor case dintr-un sat mai mare, însă mai trist decât cele de dinainte.

Dacă ai vreo nevoie, du-te acum, zise femeia. Apoi, chiar dacă mori de sete, să nu bei apă de nicăieri. Mai ales să nu te apuci să plângi.

Fetiţa încuviinţă dând din cap. Pe fereastră intra un vânt fierbinte şi uscat, amestecat cu şuieratul locomotivei şi zgomotul vagoanelor. Femeia strânse punga cu restul de mâncare şi o băgă în geantă. Preţ de o clipă, imaginea întreagă a satului, în acea luminoasă zi de marţi din august, străluci în geam. Fetiţa înfăşură florile în ziarul

îmbibat în apă, se îndepărtă puţin de fereastră şi se uită ţintă la maică-sa. Ea îi întoarse o privire blândă. Trenul scoase un şuierat şi-şi reduse viteza. După o clipă, se opri.

În gară nu era nimeni. De partea cealaltă a străzii, pe trotuarul umbrit de câţiva migdali, era deschisă doar sala de biliard. Satul plutea în arşiţă. Femeia şi fetiţa coborâră din tren, traversară gara pustie, ale cărei dale începeau să se crape împinse de ierburi, şi trecură strada pe partea cu umbră.

Era aproape două. La ora aceea, toropit, satul îşi făcea siesta. Prăvăliile, birourile, şcoala comunală se închideau de la unsprezece şi nu mai deschideau până cu puţin înainte de patru, când trenul făcea cale-ntoarsă. Rămâneau deschise doar hotelul din faţa gării, cu bodega şi sala de biliard, şi oficiul telegrafic pe o latură a pieţei. Casele, cele mai multe ridicate după modelul companiei bananiere, aveau uşile încuiate pe dinăuntru şi obloanele trase. În unele era atât de cald, încât locatarii luau prânzul în curte. Alţii puneau un scaun la umbra migdalilor şi-şi făceau siesta aşezaţi în plină stradă.

Căutând mereu să se ferească pe sub migdali, femeia şi fetiţa intrară în sat fără să tulbure siesta.

Se duseră drept la casa parohială. Femeia zgârie cu unghia plasa de sârmă de la uşă, aşteptă o clipă şi mai zgârie o dată. Înăuntru zumzăia un ventilator electric. Nu se auzeau paşi. Abia răzbi scârţâitul uşor al unei uşi şi imediat o voce temătoare, foarte aproape de plasa de sârmă: „Cine-i?”. Femeia încercă să vadă prin plasă.

— Am nevoie de părinte, spuse.

— Acum doarme.

— E urgent, stărui femeia.

Vocea ei avea o tenacitate calmă.

Uşa se întredeschise fără zgomot şi apăru o femeie matură şi rotofeie, cu faţa foarte palidă şi părul de culoarea fierului. Ochii păreau prea mici în spatele

sticlelor groase ale ochelarilor.

— Poftiţi, spuse, şi deschise larg uşa.

Intrară într-o încăpere impregnată de un miros stătut de flori. Femeia le conduse la o bancă de lemn şi le făcu semn să se aşeze. Fetiţa se supuse, dar mama rămase în picioare, îngândurată, strângându-şi geanta cu amândouă mâinile. Nu se auzea niciun zgomot în spatele ventilatorului.

Femeia din casă apăru în uşa din spate.

— Spune să vă întoarceţi după ora trei, zise în şoaptă. S-a culcat acum cinci minute.

— Trenul pleacă la trei şi jumătate, rosti femeia.

Fu o replică scurtă şi hotărâtă, însă vocea îi era tot liniştită, plină de nuanţe. Femeia din casă zâmbi pentru prima oară.

— Bine, spuse.

Când uşa din spate se închise iar, femeia se aşeză lângă fetiţă. Sala de aşteptare, îngustă, era sărăcăcioasă, ordonată şi curată. Dincolo de o balustradă de lemn care împărţea încăperea era o masă de lucru, simplă, acoperită cu muşama, şi pe masă o maşină de scris primitivă, lângă un vas cu flori. În spate se aflau arhivele parohiale. Se vedea că era un birou îngrijit de o femeie nemăritată.

Uşa din fund se deschise şi de data asta apăru preotul, ştergându-şi ochelarii cu o batistă. Numai când şi-i puse la ochi, păru evident că era fratele femeii care deschisese uşa.

— Ce doriţi? întrebă.

— Cheile de la cimitir, spuse femeia.

Fetiţa stătea jos cu florile în poală şi picioarele încrucişate sub bancă. Preotul se uită la ea, apoi o privi pe femeie şi pe urmă, prin plasa de sârmă de la fereastră, cerul strălucitor şi fără nori.

— Pe căldura asta, zise. Aţi fi putut aştepta să apună soarele.

Femeia dădu din cap în linişte. Preotul trecu de partea cealaltă a balustradei, scoase din dulap un catastif cu coperte de plastic, un toc şi o călimară şi se aşeză la masă. Părul care-i lipsea de pe cap îi prisosea pe mâini.

— La ce mormânt vă duceţi? întrebă.

— La cel al lui Carlos Centeno, răspunse femeia.

— Cine?

— Carlos Centeno, repetă femeia.

Părintele tot nu înţelegea.

— E hoţul omorât aici săptămâna trecută, spuse femeia pe acelaşi ton. Eu sunt maică-sa.

Preotul o privi scrutător. Ea se uită ţintă la el, cu o stăpânire de sine liniştită, şi preotul se înroşi. Înclină capul să scrie. Pe măsură ce umplea foaia, îi cerea femeii datele de identitate, şi ea răspundea fără şovăire, cu detalii precise, ca şi cum le-ar fi citit. Părintele începu să transpire. Fetiţa îşi desfăcu catarama de la pantoful stâng, îşi scoase călcâiul şi-l sprijini de perete. Făcu la fel şi cu dreptul.

Totul începuse săptămâna trecută, luni, la ora trei în zori, la câteva străzi de aici. Doamna Rebeca, o văduvă solitară care locuia într-o casă plină de vechituri, auzi prin zgomotul ploii cum cineva încerca să forţeze din afară uşa dinspre stradă. Se sculă, căută pe bâjbâite în dulap revolverul arhaic cu care nimeni nu mai trăsese de pe vremea colonelului Aureliano Buendia şi se duse în antreu fără să aprindă luminile. Orientându-se nu atât după zgomotul broaştei cât după frica pe care o acumulase în cei douăzeci şi opt de ani de singurătate, localiză cu ochii minţii nu numai uşa, ci şi înălţimea exactă a broaştei. Apucă arma cu amândouă mâinile, închise ochii şi apăsă pe trăgaci. Era prima oară în viaţa ei când trăgea cu un revolver. Imediat după împuşcătură nu auzi nimic în afară de răpăitul ploii mărunte pe acoperişul de tablă. Auzi apoi o uşoară lovitură metalică pe pardoseala de ciment şi o

voce în şoaptă, blândă, dar îngrozitor de obosită: „Ah, maică!” Bărbatul care apăru în zori mort în faţa casei, cu nasul zdrobit, era îmbrăcat cu un tricou cu dungi colorate, nişte pantaloni ordinari legaţi cu sfoară în loc de curea, şi era desculţ. Nimeni din sat nu-l cunoştea.

— Aşadar, se numea Carlos Centeno, mormăi părintele când termină de scris.

— Centeno Ayala, spuse femeia. Era singurul meu băiat.

Părintele se întoarse la dulap. Pe partea dinăuntru a uşii erau două chei mari, ruginite, atârnate într-un cui, aşa cum îşi închipuia fetiţa şi cum îşi închipuise mama când era o copilă şi cum trebuie să-şi fi închipuit însuşi preotul că erau cheile Sfântului Petru. Le desprinse, le puse pe catastiful deschis pe balustradă şi arătă cu degetul un loc pe pagina scrisă, privind-o pe femeie.

— Semnaţi aici.

Femeia îşi mâzgăli numele, ţinându-şi geanta sub braţ. Fetiţa luă florile, se duse lângă balustradă târşâindu-şi pantofii şi-şi privi cu atenţie mama.

Preotul oftă.

— N-aţi încercat niciodată să-l aduceţi pe drumul cel bun?

Femeia răspunse când termină de iscălit.

— Era un om foarte bun.

Preotul se uită când la femeie, când la fetiţă şi constată cu oarecare stupoare compătimitoare că nu le venea să plângă.

Femeia continuă imperturbabilă:

— Eu îi spuneam să nu fure niciodată nimic din ce are nevoie cineva ca să mănânce, şi el mă asculta. Însă înainte, când făcea box, stătea chiar şi trei zile zăcând în pat din pricina loviturilor.

— A fost nevoit să-şi scoată toţi dinţii, interveni fetiţa.

— Aşa e, întări femeia. Fiecare îmbucătură pe care o mâncam pe atunci avea gustul loviturilor pe care i le

dădeau băiatului meu sâmbăta seara.

— Voia Domnului e de nepătruns, zise părintele.

Dar o spuse fără prea multă convingere, în parte fiindcă experienţa îl făcuse cam sceptic şi în parte din pricina căldurii. Le sfătui să-şi acopere capul ca să se ferească de insolaţie. Le arătă, căscând şi aproape adormit, ce aveau de făcut pentru a găsi mormântul lui Carlos Centeno. La întoarcere nu era nevoie să mai bată în uşă. Trebuiau să bage cheia sub uşă şi să lase acolo, dacă aveau, o pomană pentru biserică. Femeia ascultă explicaţiile cu mare atenţie, dar mulţumi fără să zâmbească.

Încă dinainte de a deschide uşa dinspre stradă, părintele îşi dădu seama că era cineva care se uita înăuntru, cu nasul lipit de plasa de sârmă. Erau nişte copii. Când uşa se deschise larg, copiii fugiră care încotro. De obicei nu era nimeni pe stradă la ora aceea. Acum erau nu numai copiii. Erau pâlcuri de oameni sub migdali. Părintele cercetă strada deformată de reverberaţie şi atunci înţelese.

Încetişor, închise uşa la loc.

— Aşteptaţi un minut, spuse, fără să o privească pe femeie.

Sora lui apăru în pragul uşii din spate, cu o haină neagră peste cămaşa de noapte şi cu părul despletit pe umeri. Se uită la părinte, în tăcere.

— Ce s-a întâmplat? întrebă el.

— Oamenii şi-au dat seama, murmură sora lui.

— E mai bine să ieşiţi pe poarta din curte, spuse părintele.

— E totuna, zise sora. Toată lumea stă la ferestre.

Femeia părea că nu înţelesese până atunci. Încercă să se uite în stradă prin plasa de sârmă. Apoi luă buchetul din braţele fetiţei şi se îndreptă spre uşă. Fetiţa o urmă.

— Aşteptaţi să apună soarele, spuse părintele.

— O să vă topiţi, zise sora lui, neclintită în fundul încăperii. Staţi să vă dau o umbrelă.

— Mulţumesc, răspunse femeia. Ne e bine aşa.
O luă de mână pe fetiţă şi ieşi în stradă.

Într-o zi oarecare
(1962)

Ziua de luni se ivi caldă şi fără ploaie. Don Aurelio Escovar, dentist fără diplomă şi foarte matinal, îşi deschise cabinetul la ora şase. Scoase din vitrină o proteză montată încă pe modelul de ghips şi puse pe masă un pumn de instrumente pe care le aşeză de la mare la mic, ca la o expoziţie. Purta o cămaşă în dungi, fără guler, închisă la gât cu un nasture aurit şi nişte pantaloni cu bretele elastice. Era rigid, uscăţiv, cu o privire care arareori se potrivea situaţiei, ca privirea surzilor.

Când termină de aranjat instrumentele pe masă, aduse freza aproape de scaunul mobil şi se aşeză să cureţe proteza. Părea că nu-i stă gândul la ce face, dar lucra cu îndârjire, apăsând pe pedala frezei chiar şi când n-o folosea.

După ora opt, făcu o pauză pentru a se uita pe fereastră la cer şi văzu doi ulii gânditori care se prăjeau la soare pe coama acoperişului casei de alături.

Îşi văzu mai departe de treabă, zicându-şi că înainte de prânz avea să plouă din nou. Vocea ţipătoare a băiatului lui de unsprezece ani îi întrerupse gândurile.

— Tăticule.

— Ce-i?

— Spune primarul că să-i scoţi o măsea.

— Spune-i că nu-s aici.

Lustruia un dinte de aur. Îl ţinu cu braţul întins şi-l cercetă cu ochii mijiţi. Din săliţa de aşteptare băiatul strigă din nou.

— Spune că eşti aici, fiindcă te aude.

Dentistul continuă să examineze dintele. Numai atunci când îl puse pe masă alături de lucrările terminate, spuse:

— Mai bine.

Dădu iar drumul la freză. Dintr-o cutiuţă de carton unde

păstra lucrările nerezolvate, scoase o punte cu mai mulţi dinţi şi începu să cureţe aurul.

— Tăticule.

— Ce-i?

Încă nu-şi schimbase expresia feţei.

— Zice că, dacă nu-i scoţi măseaua, te împuşcă.

Fără să se grăbească, mişcându-se cum nu se poate mai liniştit, încetă să mai apese pe pedala frezei, o îndepărtă de scaun şi deschise de tot sertarul de jos al mesei. Acolo era revolverul.

— Bine, zise. Spune-i să vină să mă împuşte.

Se învârti cu scaunul până ajunse cu faţa spre uşă, cu mâna sprijinită pe marginea sertarului. Primarul apăru în prag. Îşi bărbierise obrazul stâng, dar celălalt, umflat şi îndurerat, avea o barbă de cinci zile. Dentistul văzu în ochii lui stinşi multe nopţi de disperare. Închise sertarul cu buricele degetelor şi spuse blând:

— Aşezaţi-vă.

— Bună ziua, rosti primarul.

— Bună, zise dentistul.

În vreme ce instrumentele fierbeau, primarul îşi rezemă capul de spătarul scaunului şi se aşeză mai bine. Respira un miros glacial. Era un cabinet sărăcăcios: un scaun vechi de lemn, freza cu pedală şi o vitrină cu flacoane de faianţă. În dreptul fotoliului, o fereastră cu un paravan de pânză de înălţimea unui om. Când simţi că dentistul se apropie, primarul se propti cu putere în călcâie şi deschise gura.

Don Aurelio Escovar îi îndreptă faţa spre lumină. După ce cercetă măseaua bolnavă, apăsă uşor mandibula cu degetele.

— Trebuie să fie fără anestezie, spuse.

— De ce?

— Fiindcă aveţi cu abces.

Primarul îl privi în ochi.

— Bine, zise, şi încercă să zâmbească.

Dentistul nu-i zâmbi însă. Puse pe masa de lucru recipientul cu instrumentele fierte şi le scoase din apă cu un cleşte, tot fără nicio grabă. Apoi învârti scuipătoarea cu vârful pantofului şi se duse să se spele pe mâini în lighean. Făcu toate astea fără să se uite la primar. Însă primarul nu-l pierdu din ochi.

Era măseaua de minte de jos. Dentistul îşi depărtă picioarele şi strânse măseaua cu cleştele fierbinte. Primarul se ţinu strâns de braţele scaunului, îşi descărcă toată forţa în picioare şi simţi cum îi îngheaţă sângele în vine, dar nu scoase un geamăt. Dentistul făcu doar o mişcare cu mâna. Fără ranchiună, mai degrabă cu o duioşie plină de amărăciune, spuse:

— Ne plătiţi acum douăzeci de morţi, locotenente.

Primarul auzi un trosnet de oase în mandibulă şi ochii i se umplură de lacrimi. Dar nu oftă până când nu simţi că măseaua iese. O văzu atunci, printre lacrimi. I se păru atât de străină de durerea lui, că nu putu pricepe tortura celor cinci nopţi de dinainte. Aplecat peste scuipătoare, năduşit, gâfâind, îşi descheie vestonul şi îşi căută pe pipăite batista în buzunarul pantalonilor. Dentistul îi întinse un tifon curat.

— Ştergeţi-vă lacrimile, spuse.

Primarul îl ascultă. Tremura. Pe când dentistul se spăla pe mâini, văzu tavanul crăpat şi o pânză de păianjen plină de praf, cu ouă de păianjeni şi insecte moarte. Dentistul se întoarse ştergându-şi mâinile. „Culcaţi-vă, zise, şi faceţi gargară cu apă cu sare”. Primarul se ridică în picioare, îşi luă rămas-bun cu un salut militar indolent şi se îndreptă spre uşă întinzându-şi picioarele, fără să-şi încheie vestonul.

— Să-mi trimiteţi nota, zise.

— Dumneavoastră sau la primărie? Primarul nu se uită la el. Închise uşa şi răspunse, prin plasa de sârmă:

— E totuna.

În satul ăsta nu sunt hoţi
(1962)

Dámaso se întoarse în cameră la cântatul cocoşilor. Ana, nevastă-sa, însărcinată în şase luni, îl aştepta aşezată pe pat, îmbrăcată şi încălţată. Lampa cu gaz începea să se stingă. Dámaso înţelese că nevastă-sa nu încetase să-l aştepte nicio secundă toată noaptea şi că exact în momentul acela, văzându-l în faţa ei, continua să-l aştepte.

Îi făcu un gest liniştitor la care ea nu răspunse. Îşi aţinti ochii speriaţi pe bocceaua de pânză roşie din mâna lui, strânse din buze şi începu să tremure. Dámaso o prinse de pieptar cu o violenţă tăcută. Răspândea un iz acru.

Ana se lăsă ridicată aproape pe sus. Apoi îşi lăsă toată greutatea trupului în faţă, plângând cu capul pe tricoul în dungi roşii al bărbatului şi-şi petrecu braţele peste şalele lui, până reuşi să se liniştească.

— Am adormit stând pe scaun, spuse, pe neaşteptate au deschis uşa şi te-au împins în cameră, scăldat în sânge.

Dámaso se desprinse fără vreun cuvânt. O aşează din nou pe pat. Apoi îi puse bocceaua în poală şi se duse să urineze în curte. Atunci ea dezlegă nodurile şi văzu: erau trei bile de biliard, două albe şi una roşie, fără luciu, stricate de lovituri.

Când se întoarse, Dámaso o găsi într-o contemplare intrigată.

— La ce-s bune astea? întrebă Ana.

El dădu din umeri.

— Ca să joci biliard.

Înnodă la loc bocceaua şi o puse, împreună cu şperaclul improvizat, lanterna cu baterie şi cuţitul, pe fundul cufărului. Ana se lungi cu faţa la perete, fără să se dezbrace. Dámaso îşi dădu jos doar pantalonii, întins pe pat, fumând în întuneric, încercă să identifice vreo urmă a aventurii lui în şoaptele răzleţe din zori, până când îşi dădu

seama că nevastă-sa era trează.

— La ce te gândeşti?

— La nimic, zise ea.

Vocea, de obicei cu nuanţe baritonale, părea mai gravă din pricina ranchiunei. Dámaso trase ultima oară din ţigară şi strivi mucul pe jos.

— Nu mai era nimic, oftă. Am stat înăuntru aproape un ceas.

— Trebuiau să-ţi tragă un glonţ, spuse ea.

Dámaso se înfioră. „La naiba”, gândi ciocănind cu degetele în rama de lemn a patului. Căută bâjbâind pe jos ţigările şi chibriturile.

— Pesemne ai inimă de piatră, zise Ana. Trebuia să te gândeşti că eu stau aici fără să pot închide ochii, crezând că te vor aduce mort ori de câte ori aud un zgomot în stradă. Adăugă suspinând: Şi toate astea ca să vii cu trei bile de biliard.

În sertar nu erau decât douăzeci şi cinci de centime.

— Atunci nu trebuia să iei nimic.

— Problema era să intru, spuse el. Nu puteam veni cu mâna goală.

— Ar fi trebuit să fi adus orice altceva.

— Nu mai era nimic altceva, afirmă Dámaso.

— Nicăieri nu-s atâtea lucruri ca în sala de biliard.

— Aşa se pare, zise Dámaso. Dar apoi, când eşti înăuntru, te apuci să te uiţi în toate părţile şi-ţi dai seama că nu-i nimic de folos.

Ea tăcu un lung răstimp. Dámaso şi-o închipui cu ochii deschişi, încercând să găsească vreun obiect de valoare în bezna memoriei sale.

— Poate, spuse.

Se apucă să fumeze iar. Alcoolul îl părăsea în unde concentrice şi el îşi recăpăta greutatea, volumul şi responsabilitatea trupului.

— Era o pisică acolo înăuntru. O pisică uriaşă, albă.

Ana se răsuci, îşi sprijini burta proeminentă de pântecele bărbatului şi-şi băgă piciorul între genunchii lui. Mirosea a ceapă.

— Erai speriat rău?

— Eu?

— Tu, afirmă Ana. Se zice că şi bărbaţii se sperie.

El o simţi zâmbind şi zâmbi la rândul lui.

— Puţin, recunoscu.

Nu se mai putea ţine, avea nevoie să urineze.

Se lăsă sărutat fără să-i răspundă. Apoi, conştient de riscuri, dar fără să dea înapoi, parcă evocând amintiri dintr-o călătorie, îi povesti amănuntele aventurii.

Ea grăi după un lung răstimp de tăcere:

— A fost o nebunie.

— Totul e să începi, spuse Dámaso, închizând ochii. În plus, fiind prima oară, treaba n-a ieşit aşa de rău.

Soarele deveni arzător abia mai târziu. Când Dámaso se trezi, nevastă-sa era de mult în picioare. Îşi puse capul sub şuvoiul de la cişmeaua din curte şi şi-l ţinu câteva minute, până se trezi de-a binelea. Camera făcea parte dintr-o galerie cu locuinţe de acelaşi fel, fără nicio legătură între ele, cu o curte comună străbătută de sârme pentru uscat rufele. În spate, despărţite de curte printr-un zid subţire de tablă, Ana instalase o plită de gătit unde-şi încălzea şi fierul şi o măsuţă pentru mâncat şi călcat. Când îşi văzu bărbatul apropiindu-se, puse alături rufele călcate şi dădu la o parte fierul de pe plită pentru a face cafeaua. Era mai mare ca el, cu tenul foarte palid, iar mişcările ei aveau acea eficienţă blândă a oamenilor deprinşi cu realitatea.

Prin ceaţa durerii de cap, Dámaso înţelese că ea voia să-i spună ceva din priviri. Până atunci nu luase în seamă glasurile din curte.

— N-au vorbit de altceva toată dimineaţa, şopti Ana, turnându-i cafeaua. Bărbaţii s-au dus într-acolo mai

demult.

Dámaso văzu într-adevăr că bărbaţii şi copiii dispăruseră din curte. În vreme ce-şi bea cafeaua, ascultă în tăcere sporovăiala femeilor care întindeau rufele la soare. Pe urmă îşi aprinse o ţigară şi ieşi din bucătărie.

— Teresa! strigă.

O fată cu rochia umedă, lipită de trup, îi răspunse.

— Ai grijă! spuse Ana.

Fata se apropie.

— Ce se întâmplă? întrebă Dámaso.

— Păi, au intrat în sala de biliard şi au luat totul, zise fata.

Părea că ştie tot, cu amănunte. Explică felul în care goliseră sala, obiect cu obiect, luând până şi masa de biliard. Vorbea cu atâta convingere, încât Dámaso nu putu crede că nu e adevărat.

— La naiba! zise, întorcându-se în bucătărie. Ana începu să îngâne un cântec. El propti un scaun de peretele dinspre curte, străduindu-se să-şi înfrâneze neliniştea. Cu trei luni înainte, când împlinise douăzeci de ani, mustaţa subţire, pe care şi-o lăsase să crească nu numai cu un tainic spirit de sacrificiu, ci şi cu o anume duioşie, îi imprima acum o nuanţă de maturitate pe chipul împietrit din cauza ciupiturilor de vărsat. De atunci s-a simţit adult. Însă în dimineaţa aceea, cu amintirile de peste noapte plutindu-i în mlaştina durerii de cap, nu găsea cum să înceapă să-şi ducă viaţa mai departe.

Când termină de călcat, Ana împărţi rufele curate în două teancuri egale şi dădu să iasă în stradă.

— Nu zăbovi, spuse Dámaso.

— Ca întotdeauna.

O urmă până în cameră.

— Îţi las aici cămaşa în carouri, spuse ea. E mai bine să nu-ţi pui iar tricoul. Privirea ei înfruntă ochii diafani de pisică ai bărbatului. Nu ştim dacă nu cumva te-a văzut

careva.

Dámaso îşi şterse mâinile asudate pe pantaloni.

— Nu m-a văzut nimeni.

— Nu ştim, repetă Ana. Ducea un teanc de rufe pe fiecare braţ. În afară de asta, e mai bine să nu ieşi din casă. Aşteaptă mai întâi să dau eu o raită pe acolo, ca şi cum n-aş şti nimic.

În sat nu se vorbea despre altceva. Ana fu nevoită să asculte de mai multe ori, în versiuni diferite şi contradictorii, amănuntele aceluiaşi episod. Când termină de împărţit rufele, în loc să meargă la târg, ca în fiecare sâmbătă, se duse direct în piaţa din mijlocul satului.

În faţa sălii de biliard nu găsi atâta lume cum îşi închipuia. Câţiva bărbaţi stăteau de vorbă la umbra migdalilor. Sirienii îşi strânseseră pânzele colorate ca să mănânce de prânz, şi prăvăliile păreau că moţăie sub copertine. Un bărbat dormea într-un balansoar, cu braţele şi picioarele desfăcute, în holul hotelului. Totul era încremenit în arşiţa de la miezul zilei.

Ana trecu prin dreptul sălii de biliard şi străbătând terenul viran din faţa portului, se pomeni cu mulţimea. Îşi aminti atunci ceva ce-i povestise Dámaso, ceva ştiut de toată lumea, dar de care puteau ţine seama doar clienţii stabilimentului: uşa din spate a sălii de biliard dădea spre terenul viran. După o clipă, protejându-şi pântecele cu braţele, se trezi în mijlocul mulţimii, cu ochii ţintă la uşa forţată. Lacătul era intact, dar unul din belciuge fusese scos precum o măsea. Ana privi un moment stricăciunile provocate de munca aceea solitară şi modestă şi se gândi la bărbatul ei cu un sentiment de milă.

— Cine a fost?

Nu se încumetă să se uite în jur.

— Nu se ştie, i se răspunse. Se zice că un străin din partea locului.

— Un străin trebuie să fi fost. În satul ăsta nu sunt hoţi.

Toată lumea cunoaşte pe toată lumea.

Ana întoarse capul.

— Aşa-i, zise zâmbind. Era lac de sudoare.

Lângă ea stătea un bărbat foarte bătrân, cu zbârcituri adânci pe ceafa.

— Au luat tot? întrebă ea.

— Două sute de pesos şi bilele de biliard, răspunse bătrânul. O cercetă cu o atenţie neobişnuită. În curând o să trebuiască să dormim cu ochii deschişi.

Ana îşi feri privirea.

— Aşa-i, spuse din nou.

Îşi puse o basma pe cap şi se îndepărtă, fără să-şi poată scoate din minte impresia că bătrânul o urmărea cu privirea.

Preţ de un sfert de ceas, mulţimea strânsă pe terenul viran se purtă cuviincios, de parcă dincolo de uşa forţată s-ar fi aflat un mort. Apoi prinse să se agite, se întoarse învârtindu-se şi se duse în piaţă.

Patronul sălii de biliard era în prag, cu primarul şi doi agenţi de poliţie. Scund şi bondoc, cu pantalonii susţinuţi doar de apăsarea stomacului şi cu nişte ochelari ca aceia făcuţi de copii, părea investit cu o funcţie extenuantă.

Mulţimea îl înconjură. Rezemată de perete, Ana îi ascultă informaţiile până când oamenii începură să se împrăştie. Se întoarse apoi acasă, aprinsă la faţă de arşiţă, în iureşul manifestării zgomotoase a consătenilor.

Trântit pe pat, Dámaso se întrebase de multe ori cum de reuşise Ana azi-noapte să-l aştepte fără să fumeze. Când o văzu intrând zâmbitoare, scoţându-şi de pe cap basmaua udă de sudoare, strivi ţigara aproape întreagă pe jos, în mijlocul unei grămăjoare de chiştoace şi aşteptă cu şi mai multă înfrigurare.

— Ei bine?

Ana îngenunche în faţa patului.

— Pe lângă hoţ mai eşti şi mincinos, spuse.

— De ce?

— Pentru că mi-ai zis că nu era nimic în sertar.

Dámaso se încruntă.

— Nu era nimic.

— Erau două sute de pesos, zise Ana.

— E o minciună! răspunse el, ridicând vocea.

Aşezat pe pat îşi recăpătă tonul confidenţial. Nu erau decât douăzeci şi cinci de centime.

O convinse.

— E un bandit bătrân, spuse el, cu pumnii strânşi. O să-i pocesc mutra, o caută cu lumânarea.

Ana râse din inimă.

— Nu fi prost!

Până la urmă, izbucni şi el în râs. Pe când se bărbierea, nevastă-sa îi povesti ce reuşise să afle. Poliţia căuta un străin.

— Se zice că a sosit joi şi ieri-noapte a fost văzut dând târcoale prin port, spuse. Se zice că n-a putut fi găsit pe nicăieri.

Dámaso se gândi la străinul pe care nu-l văzuse niciodată şi, pentru o clipă, îl bănui cu sinceră convingere.

— Poate că o fi plecat, zise Ana.

Ca totdeauna, Dámaso avu nevoie de trei ore ca să se aranjeze.

Mai întâi îşi tunse la milimetru mustaţa. Apoi se spălă la cişmeaua din curte. Ana îi urmări, pas cu pas, laboriosul proces al pieptănatului, cu o patimă pe care nimic n-o spulberase din seara când îl întâlnise prima oară. Când îl văzu privindu-se în oglindă gata să plece, cu cămaşa în carouri roşii, se simţi matură şi neîngrijită. Dámaso făcu în faţa ei un pas de box cu flexibilitatea unui profesionist. Ea îl apucă de încheietura mâinilor.

— Ai bani?

— Sunt bogat, răspunse el binedispus. Am două sute de pesos.

Ana se întoarse spre perete, scoase din sân un sul de bilete şi îi dădu un peso bărbatului ei, zicându-i:

— Poftim, Jorge Negrete.[1]

În seara aceea, Dámaso se întâlni în piaţă cu gaşca de prieteni. Oamenii care veneau de la ţară cu produse ca să le vândă la târg duminică îşi atârnau hamace printre tarabele cu grătare şi mesele de loterie, şi încă din prima noapte se auziră sforăind. Prietenii lui Dámaso nu păreau mai interesaţi de furtul de la sala de biliard decât de campionatul de baseball care avea să se transmită la radio şi pe care nu-l vor putea asculta diseară, localul fiind închis.

Vorbind despre baseball, fără să se pună de acord între ei şi fără să afle mai întâi ce film rulează, intrară în cinema.

Era un film cu Cantinflas. Aşezat pe primul rând în sală, Dámaso râse fără remuşcări. Se simţea convalescent în emoţiile sale. Era o seară frumoasă de iunie şi, în clipele de linişte în care se auzea doar ploaia măruntă a proiectorului peste cinematograful fără acoperiş, plutea tăcerea stelelor.

Pe neaşteptate, imaginile de pe ecran se şterseră şi se auzi un zgomot asurzitor în fundul sălii.

În lumina fulgerătoare, Dámaso se simţi descoperit şi arătat cu degetul şi încercă să fugă. Dar imediat văzu publicul din stal, încremenit şi un agent de poliţie, cu centura înfăşurată pe mână, care lovea un bărbat cu catarama grea de aramă, ca turbat. Era un negru monumental. Femeile se apucară să strige, iar poliţistul care-l bătea pe negru începu să ţipe acoperind strigătele femeilor: „Hoţule! Hoţule!”. Negrul se rostogoli printre scaune, urmărit de doi agenţi care îl loveau la rinichi până

---

1 Jorge Alberto Negrete Moreno 1911-1954, cântăreţ şi actor mexican foarte popular în epocă în America Latină (n.tr.)

reuşiră să-i ducă mâinile la spate. Apoi cel care îl bătuse îi legă coatele cu o curea şi toţi trei îl împinseră spre ieşire. Totul se petrecu atât de repede încât Dámaso nu înţelese situaţia decât atunci când negrul trecu pe lângă el, cu cămaşa ruptă şi faţa mânjită de un amestec de praf, sudoare şi sânge, plângând cu sughiţuri: „Asasinilor, asasinilor”. Apoi luminile se stinseră şi filmul rulă mai departe.

Dámaso nu mai râse. Văzu frânturi dintr-o poveste încurcată, fumând fără răgaz, până când se aprinse lumina şi spectatorii se priviră unii pe alţii, parcă speriaţi de realitate. „A fost bun!”, exclamă cineva de lângă el. Dámaso nici nu se uită la el.

— Cantinflas e grozav! spuse.

Iureşul îl purtă până la ieşire. Vânzătoarele de gustări, împovărate de ustensile, se întorceau acasă. Era trecut de unsprezece, dar pe stradă era multă lume, aşteptând ca oamenii să iasă de la cinema pentru a afla despre capturarea negrului.

În noaptea aceea Dámaso intră în cameră cu atâta grijă, încât atunci când Ana îl văzu ca prin vis, el fuma a doua ţigară, întins în pat.

— Mâncarea e pe plită, zise ea.

— Nu mi-e foame, spuse Dámaso.

Ana oftă.

— Am visat că Nora făcea nişte păpuşi din unt, rosti, fără să se trezească de-a binelea. Dintr-odată îşi dădu seama că dormise fără să vrea şi se întoarse spre el, buimacă, frecându-se la ochi.

— L-au prins pe străin.

Dámaso zăbovi până să vorbească.

— Cine a zis?

— L-au prins la cinema, răspunse Ana. Toată lumea e acolo.

Povesti o versiune trunchiată a capturii. Dámaso n-o

corectă.

— Bietul om! suspină Ana.

— De ce bietul om? protestă Dámaso, înfierbântat. Ai vrea poate să fiu eu cel care ajunge la închisoare?

Ea îl cunoştea mult prea bine pentru a-i răspunde. Îl auzi fumând, răsuflând ca un astmatic, până cântară primii cocoşi. Apoi îl simţi că se scoală, mişcându-se prin cameră într-o strădanie obscură care părea că ţine mai curând de pipăit decât de văz. Îl auzi apoi scurmând pământul de sub pat preţ de mai bine de un sfert de ceas, şi pe urmă îl simţi dezbrăcându-se în beznă, încercând să nu facă zgomot, fără să ştie că ea nu încetase nicio clipă să-l ajute, făcându-l să creadă că doarme. Ceva se mişcă în instinctele ei cele mai primitive. Ana ştiu atunci că Dámaso fusese la cinema şi înţelese de ce tocmai îngropase sub pat bilele de biliard.

Luni salonul se deschise şi fu invadat de o clientelă exaltată. Masa de biliard fusese acoperită cu un postav mov care dădea localului un aer funebru. Puseră pe perete un afiş: „Nu funcţionează din lipsa bilelor”. Lumea intra să citească afişul de parcă ar fi fost o noutate. Câţiva rămâneau îndelung în faţa lui, recitindu-l cu o devoţiune de neînţeles.

Dámaso se numără printre primii clienţi. Îşi petrecuse o parte din viaţă pe scaunele destinate spectatorilor jocului de biliard, şi acolo se aşeză de îndată ce se deschiseră iar uşile. A fost ceva la fel de dificil şi de efemer ca nişte condoleanţe. Îl bătu uşurel pe umăr pe patron, pe deasupra tejghelei, şi-i spuse:

— Ce întâmplare, don Roque!

Patronul dădu din cap, cu un zâmbet abia schiţat de amărăciune, oftând: „Vezi doar”. Şi se ocupă mai departe de clientelă, pe când Dámaso, instalat pe unul dintre scaunele înalte de la bar, contempla masa spectrală de sub giulgiul mov.

— Ce ciudat! exclamă.

— E drept, confirmă un bărbat de pe scaunul de alături. Parcă suntem în Săptămâna Mare.

Când majoritatea clienţilor se duseră să mănânce de prânz, Dámaso băgă o monedă în tonomat şi alese un cântec mexican a cărui localizare pe claviatură o cunoştea pe dinafară. Don Roque muta măsuţe şi scăunele în fundul salonului.

— Ce faci? îl întrebă Dámaso.

— O să pun jocuri de cărţi, răspunse don Roque. Trebuie făcut ceva până sosesc bilele.

Mişcându-se aproape pe dibuite, cu câte un scaun pe fiecare braţ, părea că rămăsese văduv de curând.

— Când sosesc? întrebă Dámaso.

— Până într-o lună, sper.

— Până atunci vor fi apărut celelalte, zise Dámaso.

Don Roque se uită satisfăcut la şirul de măsuţe.

— N-o să apară, spuse, ştergându-şi fruntea cu mâneca. Negrul este ţinut nemâncat încă de sâmbătă şi tot n-a vrut să spună unde sunt.

Îl măsură pe Dámaso prin sticlele aburite de sudoare ale ochelarilor.

— Sunt sigur că le-a aruncat în râu.

Dámaso îşi muşcă uşurel buzele.

— Şi cei două sute de pesos?

— Nici aceia, zise don Roque. I-au găsit doar treizeci de pesos.

Se priviră în ochi. Dámaso nu şi-ar fi putut explica impresia că acea privire stabilea între el şi don Roque o relaţie de complicitate. În seara aceea, Ana îl văzu din spălător când sosi, făcând mici sărituri de boxer. Îl urmă în cameră.

— Gata, spuse Dámaso. Bătrânul s-a resemnat într-atât încât a comandat bile noi. Acum trebuie să sperăm că nimeni nu-şi va aduce aminte.

— Şi negrul?

— Nu-i nimic, spuse Dámaso, ridicând din umeri. Dacă nu găsesc la el bilele, trebuie să-i dea drumul.

După cină, se aşezară în poarta dinspre stradă şi stătură la taifas cu vecinii până când se stinse sonorul la cinema. Când să meargă la culcare, Dámaso păru agitat.

— Mi-a trecut prin minte afacerea cea mai bună de pe lume.

Ana înţelese că el rumegase gândul ăsta încă de pe la asfinţit.

— Mă duc din sat în sat, continuă Dámaso. Fur bilele de biliard din unul şi le vând în celălalt. În toate satele există un salon de biliard.

— Până or să te împuşte.

— Să mă împuşte pe naiba! spuse el. Asta nu se vede decât prin filme. În picioare, în mijlocul camerei, se sufoca în propriul entuziasm.

Ana începu să se dezbrace, în aparenţă nepăsătoare, dar de fapt ascultându-l cu o atenţie compătimitoare.

— O să-mi cumpăr un şir întreg de costume, zise Dámaso şi arătă cu degetul un dulap imaginar de mărimea peretelui. De ici până colo. Şi pe deasupra, cincizeci de perechi de pantofi.

— Să te audă Domnul! zise Ana.

Dámaso o ţintui cu o privire gravă.

— Nu te interesează planurile mele.

— Sunt prea departe pentru mine, spuse Ana. Stinse lampa, se culcă cu spatele la perete şi adăugă, cu vădită amărăciune: Când tu o să ai treizeci de ani, eu o să am patruzeci şi şapte.

— Nu fi proastă! zise Dámaso.

Îşi pipăi buzunarele, căutând chibriturile.

— Nici tu n-o să trebuiască să te mai speteşti cu rufele, spuse puţin descumpănit.

Ana îi dădu foc. Privi flacăra până când se stinse şi azvârli chibritul ars. Lungit pe pat, Dámaso vorbi mai

departe.

— Ştii din ce se fac bilele de biliard?

Ana nu răspunse.

— Din colţi de elefant, continuă el. Se găsesc atât de greu, că trebuie o lună până să vină. Îţi dai seama?

— Culcă-te, îl întrerupse Ana. Trebuie să mă scol la cinci.

Dámaso se întorsese la starea lui naturală. Îşi petrecea dimineaţa în pat, fumând, şi după siestă se apuca să se dichisească, pregătindu-se de plecare. Seara asculta în salonul de biliard transmisia campionatului de baseball de la radio. Avea virtutea de a-şi uita proiectele cu un entuziasm la fel de mare ca acela care-i trebuia ca să le urzească.

— Ai bani? o întrebă sâmbătă pe nevastă-sa.

— Unsprezece pesos, răspunse ea. Şi adăugă cu blândeţe: Sunt banii pentru cameră.

— Îţi propun un târg.

— Ce?

— Dă-mi-i cu împrumut.

— Trebuie să plătim camera.

— O plătim după.

Ana dădu din cap. Dámaso o apucă de mână şi o împiedică să se ridice de la masă, unde terminau de mâncat.

— Doar pentru câteva zile, spuse mângâindu-i braţul cu o duioşie distrată. Când o să vând bilele, o să avem bani pentru toate.

Ana nu cedă. În seara aceea, la cinema, Dámaso nu-şi luă braţul de pe umerii ei, nici când stătu la taifas cu prietenii, în pauză. Văzură filmul pe bucăţi. La sfârşit, Dámaso îşi pierdu răbdarea.

— Atunci o să fiu nevoit să fur banii, zise.

Ana ridică din umeri.

— O să-i ard una primului om care-mi iese în cale, spuse

el, împingând-o prin mulţimea care pleca din cinema. Şi aşa o să mă ducă la închisoare ca pe un criminal.

Ana zâmbi în sinea ei. Dar rămase neînduplecată. A doua zi dimineaţă, după o noapte furtunoasă, Dámaso se îmbrăcă cu o grabă vădită şi ameninţătoare. Trecu pe lângă nevastă-sa, mormăind:

— Nu mă mai întorc în veci.

Ana nu-şi putu înfrâna un tremur uşor.

— Călătorie sprâncenată! îi strigă.

După ce trânti uşa, pentru Dámaso începu o duminică pustie şi nesfârşită. Olăria frumoasă din târg şi femeile îmbrăcate în culori strălucitoare, care ieşeau ţinându-şi copiii de mână de la slujba de la opt, înveseleau piaţa, dar aerul începea să se înăsprească de căldură.

Îşi petrecu ziua în salonul de biliard. Un grup de oameni jucă toată dimineaţa cărţi şi, înainte de prânz, avu loc o îmbulzeală momentană. Însă era evident că localul îşi pierduse puterea de atracţie. Numai la lăsarea nopţii, când începea transmisia meciului de baseball, îşi recăpăta puţin din animaţia de odinioară.

După ce se închise salonul, Dámaso se pomeni fără niciun rost într-o piaţă pustie. Coborî pe strada paralelă spre port, luându-se după zvonul unei muzici vesele, în depărtare. La capătul străzii era o sală de dans enormă, simplă, împodobită cu ghirlande de hârtie decolorată, şi în fundul sălii o orchestră pe o estradă de lemn. Înăuntru plutea un miros sufocant de ruj.

Dámaso se instală la bar. Când se termină melodia, băiatul care cânta la cimbal se duse printre cei care dansaseră pentru a strânge monede.

O fată îşi lăsă baltă partenerul în mijlocul salonului şi veni lângă Dámaso.

— Ce faci, Jorge Negrete?

Dámaso o pofti să se aşeze alături. Chelnerul, pudrat şi cu o garoafă după ureche, întrebă cu voce ascuţită:

— Ce beţi?

Fata se adresă lui Dámaso:

— Ce bem?

— Nimic.

— Fac eu cinste.

— Nu-i vorba de asta, spuse Dámaso. Mi-e foame.

— Păcat, suspină chelnerul. Cu ochii ăştia!

Trecură în sala de mese din fundul localului.

După siluetă, fata părea extrem de tânără, dar crusta de pudră şi fard şi rujul de pe buze nu lăsau să i se vadă adevărata vârstă. După ce terminară de mâncat, Dámaso o urmă în cameră, trecând printr-o curte întunecoasă, unde se auzea răsuflarea animalelor adormite. Patul era ocupat de un copil de doar câteva luni, învelit cu nişte cârpe colorate. Fata puse cârpele într-o lădiţă de lemn, culcă acolo copilul şi apoi aşează lădiţa pe jos.

— O să-l mănânce şoarecii, zise Dámaso.

— Nu-l mănâncă.

Îşi schimbă rochia roşie cu alta mai decoltată, cu flori mari galbene.

— Cine-i tatăl? întrebă el.

— N-am nici cea mai mică idee, răspunse ea. Şi apoi, din uşă: Vin imediat.

O auzi cum trase zăvorul. Fumă mai multe ţigări, culcat cu faţa în sus, îmbrăcat. Tăblia patului vibra în ritmul mamboului. Adormi pe nesimţite. Când se trezi, camera părea mai mare fără sunetul muzicii.

Fata se dezbrăca în dreptul patului.

— Cât e ceasul?

— Trebuie să fie patru, răspunse ea. N-a plâns copilul?

— Cred că nu, zise Dámaso.

Fata se culcă foarte aproape de el, scrutându-l cu ochii uşor depărtaţi pe când îi descheia cămaşa.

Dámaso înţelese că băuse zdravăn. Încercă să stingă lampa.

— Las-o aşa, zise ea. Îmi place să-ţi văd ochii.

Camera se umplu de zgomotele satului încă din zori. Copilul începu să plângă. Fata îl luă în pat şi-i dădu să sugă, îngânând un cântec din trei note, până când adormiră toţi trei. Dámaso nu-şi dădu seama că fata se trezise pe la şapte, ieşise din cameră şi se întorsese fără copil.

— Toată lumea se duce în port, spuse.

Dámaso avu senzaţia că nu dormise decât un ceas toată noaptea.

— De ce?

— Să-l vadă pe negrul care a furat bilele, răspunse ea. Azi îl duc la închisoare.

Dámaso îşi aprinse o ţigară.

— Bietul om, oftă fata.

— De ce bietul om? Nimeni nu l-a obligat să fie hoţ.

Fata stătu un moment pe gânduri, cu capul pe pieptul lui. Spuse abia şoptit:

— N-a fost el.

— Cine a zis?

— Ştiu eu, spuse ea. În noaptea în care s-a intrat în salonul de biliard, negrul era cu Gloria şi a doua zi a stat tot timpul la ea în cameră, până noaptea. Pe urmă s-a aflat că a fost prins la cinema.

— Gloria poate să spună asta la poliţie.

— Negrul a şi spus-o, declară ea. Primarul a venit la Gloria, a întors toată camera cu susu-n jos şi i-a zis că o duce la închisoare fiind complice. Până la urmă s-a aranjat totul în schimbul a douăzeci de pesos.

Dámaso se sculă înainte de opt.

— Rămâi, îi spuse fata. O să tai o găină pentru prânz.

Dámaso scutură pieptenele în palmă înainte de a-l pune în buzunarul din spate al pantalonilor.

— Nu pot, zise luând-o de mâini şi trăgând-o spre el. Fata se spălase pe faţă şi era într-adevăr foarte tânără, cu

nişte ochi mari şi negri care-i dădeau un aer neajutorat. Îl îmbrăţişă înlănţuindu-i mijlocul.

— Rămâi, stărui.

— Pentru totdeauna?

Ea se înroşi uşor şi se desprinse.

— Mincinosule! zise.

Ana se simţea vlăguită în dimineaţa aceea. Se contagie însă de înfrigurarea care cuprinsese satul. Strânse mai repede decât de obicei rufele de spălat pentru săptămâna aceea şi se duse în port să fie de faţă la îmbarcarea negrului. O mulţime nerăbdătoare aştepta în dreptul şalupelor, gata s-o pornească în larg. Acolo era şi Dámaso.

Ana îi înfipse arătătorul în şale.

— Ce faci aici? o întrebă Dámaso, sărind într-o parte.

— Am venit să te petrec, răspunse Ana.

Dámaso bătu cu nodurile degetelor într-un stâlp de electricitate.

— La naiba! zise.

După ce îşi aprinse o ţigară, aruncă în râu pachetul gol. Ana scoase altul din pieptar şi i-l băgă în buzunarul de la cămaşă. Dámaso zâmbi pentru prima oară.

— Eşti o proastă, zise.

— Ha, ha! făcu Ana.

Puţin mai târziu îl îmbarcară pe negru. Îl aduseră prin mijlocul pieţei, cu mâinile legate la spate cu o funie trasă de un poliţist. Alţi doi poliţişti, înarmaţi cu puşti, mergeau alături de el. Era fără cămaşă, cu buza de jos despicată şi cu o sprânceană umflată, ca un boxer. Evita privirile mulţimii cu o demnitate pasivă. În uşa salonului de biliard, unde se concentraseră cei mai mulţi ca să participe la spectacol din ambele părţi, patronul îl văzu trecând şi dând din cap, tăcut. Ceilalţi oameni se uitară la el cu un fel de fervoare.

Şalupa porni imediat. Negrul stătea sus, cu picioarele şi

mâinile legate de un rezervor de petrol. Când şalupa o coti ajungând în mijlocul râului şi răsună pentru ultima oară, spinarea negrului străluci.

— Bietul om! murmură Ana.

— Sunt nişte criminali! spuse cineva aproape de ea. O fiinţă omenească nu poate rezista la atâta soare.

Dámaso văzu că vocea venea dinspre o femeie colosal de grasă şi prinse să se îndrepte către piaţă.

— Vorbeşti mult, îi şopti Anei la ureche. Nu mai lipseşte decât să te apuci să povesteşti în gura mare.

Ea îl însoţi până în uşa salonului de biliard.

— Măcar vino să te schimbi, îi spuse, dând să plece. Parcă eşti un cerşetor.

Noutatea adunase în local o clientelă înfierbântată. Străduindu-se să se ocupe de toţi, don Roque servea mai multe mese în acelaşi timp. Dámaso aşteptă să treacă pe lângă el.

— Vreţi să vă ajut?

Don Roque îi puse în faţă jumătate de duzină de sticle de bere, cu paharele cu gura în jos pe gât.

— Mulţumesc, băiete.

Dámaso duse sticlele la masă. Luă mai multe comenzi şi continuă să aducă şi să ducă sticle, până când clientela plecă să ia prânzul. În zori, când se întoarse în cameră, Ana îşi dădu seama că-şi petrecuse tot timpul bând. Îi luă mâna şi i-o puse pe pântecele ei.

— Pipăie aici, îi zise. Nu simţi?

Dámaso nu dădu niciun semn de entuziasm.

— De-acum e viu, spuse ea. Îşi petrece noaptea lovindu-mă cu picioruşele.

Dar el nu reacţionă. Închis în sinea lui, ieşi a doua zi foarte devreme şi nu se întoarse până la miezul nopţii. Aşa trecu săptămâna. În puţinele momente pe care le petrecea acasă, fumând întins în pat, se ferea să stea de vorbă. Ana se purtă cu şi mai mare băgare de seamă. Odată, la

începutul vieţii lor în comun, el se comportase la fel, şi pe atunci ea nu-l cunoştea îndeajuns încât să nu intervină. Călare peste ea în pat, Dámaso o bătuse până îi dăduse sângele.

De data asta aşteptă. Noaptea, punea lângă lampă un pachet de ţigări, ştiind că el era în stare să îndure foamea şi setea, dar nu şi nevoia de a fuma. În sfârşit, la jumătatea lui iulie, Dámaso se întoarse pe înserat. Ana se nelinişti, crezând că trebuie să fie tare ameţit dacă venea la ora aceea. Mâncară fără să scoată o vorbă. Dar înainte de a se culca, Dámaso, năucit, îi spuse brusc, cu blândeţe:

— Vreau să plec.

— Unde?

— Oriunde.

Ana cercetă încăperea. Copertele de revistă pe care le tăiase şi le lipise cu mâna ei pe pereţi, până îi acoperise pe de-a întregul cu poze de actori de cinema, erau vechi şi decolorate. Pierduse socoteala bărbaţilor care, încetişor, privindu-le atâta din pat, făcuseră să li se şteargă culorile.

— Te-ai săturat de mine, zise.

— Nu-i vorba de asta, răspunse Dámaso. E satul ăsta.

— E un sat ca oricare altul.

— Nu se pot vinde bilele, spuse el.

— Lasă bilele în pace, zise Ana. Câtă vreme îmi dă Domnul puterea să car rufele, n-o să fie nevoie să te aventurezi în niciun fel. Şi adăugă cu gingăşie după un răstimp: Nu ştiu cum ţi s-a năzărit să te bagi în povestea asta.

Dámaso termină ţigara înainte de a vorbi.

— Era atât de uşor încât nu-mi explic cum de nu i-a dat nimănui prin cap.

— Pentru bani, admise Ana. Dar nimeni n-ar fi fost aşa de prost să ia şi bilele.

— A fost pe negândite, zise Dámaso. Dădeam să plec când le-am văzut după tejghea, puse într-o cutie, şi m-am

gândit că, după atâta osteneală, să nu mă întorc cu mâinile goale.

— Ceasul rău, zise Ana.

Dámaso simţea o senzaţie de uşurare.

— Şi, până una alta, nu sosesc cele noi, spuse. I-au trimis vorbă că acum sunt mai scumpe şi don Roque zice că aşa nu-i nicio afacere. Aprinse altă ţigară şi, pe când vorbea, simţea că îşi ia o povară de pe suflet.

Povesti că patronul se hotărâse să vândă masa de biliard. Nu valora mare lucru. Postavul rupt de loviturile îndrăzneţe ale începătorilor fusese peticit cu bucăţi de diferite culori şi trebuia schimbat pe de-a întregul. În vremea asta, clienţii salonului, care îmbătrâniseră în jurul mesei de biliard, nu mai aveau acum altă distracţie decât transmisiile campionatului de baseball.

— Aşa că, zise Dámaso, fără să vrem, am pus pe jar tot satul.

— N-are niciun haz, spuse Ana.

— Săptămâna care vine se termină campionatul, spuse Dámaso.

— Şi asta nu-i cel mai rău. Cel mai rău e treaba cu negrul.

Cu capul pe umărul lui, ca la început, ştia la ce se gândeşte bărbatul ei. Aşteptă să-şi termine ţigara. Apoi, cu voce temătoare, zise:

— Dámaso.

— Ce-i?

— Dă-le înapoi.

El îşi aprinse altă ţigară.

— Mă tot gândesc la asta de zile întregi, spuse. Dar treaba e că nu ştiu cum.

Aşa că hotărâră să lase bilele într-un loc public. Ana se gândi apoi că asta rezolva problema cu salonul de biliard, însă nu şi pe aceea cu negrul. Poliţia ar fi putut interpreta găsirea lor în multe feluri, fără să-l dezvinovăţească. Nu

ignora nici riscul ca bilele să fie găsite de cineva care, în loc să le dea înapoi, le-ar păstra ca să facă un târg.

Dezgropară bilele. Ana le înfăşură în ziare, având grijă ca pachetul să nu dezvăluie forma conţinutului, şi le puse în cufăr.

— Trebuie să aşteptăm o ocazie, zise.

Dar tot aşteptând ocazia, trecură două săptămâni. În noaptea de 20 august – la două luni după jaf, Dámaso îl găsi pe don Roque aşezat după tejghea, alungând ţânţarii cu un evantai din frunze de palmier. Singurătatea lui părea şi mai adâncă aşa, cu radioul stins.

— Ţi-am spus doar! exclamă don Roque, parcă oarecum bucuros că i se adeverise pronosticul. Totul s-a dus de râpă.

Dámaso puse o monedă în tonomat. Volumul muzicii şi sistemul de lumini colorate al aparatului i se părură o dovadă zgomotoasă de loialitate. Însă avu impresia că don Roque nu băgă de seamă. Atunci îşi trase un scaun lângă el şi încercă să-l consoleze cu argumente năucitoare pe care patronul le spulbera fără vreo emoţie, în ritmul neglijent ai evantaiului.

— Nu-i nimic de făcut, spunea. Campionatul de baseball nu putea dura toată viaţa.

— Dar pot să apară bilele.

— N-o să apară.

— Negrul nu le-ar fi putut mânca.

— Poliţia a căutat peste tot, zise don Roque cu o certitudine exasperantă. Le-a aruncat în râu.

— Se poate întâmpla o minune.

— Nu-ţi mai face iluzii, băiete, răspunse don Roque. Nenorocirile sunt ca un melc. Tu crezi în minuni?

— Uneori, spuse Dámaso.

Când plecă din local, lumea încă nu ieşise de la cinema. Dialogurile nesfârşite şi întretăiate ale sonorului răsunau în satul adormit, şi în puţinele case care rămâneau cu uşile

deschise se simţea ceva provizoriu. Dámaso hoinări scurtă vreme în jurul cinematografului. Apoi se duse la salonul de dans.

Orchestra cânta pentru un singur client care dansa cu două femei odată. Celelalte, aşezate cuminţi la perete, păreau că sunt în aşteptarea unei scrisori. Dámaso ocupă o masă, făcu un semn chelnerului să-i aducă o bere şi o bău din sticlă cu câte un mic răgaz ca să respire, observându-l parcă printr-un geam pe bărbatul care dansa cu cele două femei. Era mai scund decât ele.

La miezul nopţii sosiră femeile care fuseseră la cinema, urmate de un grup de bărbaţi. Prietena lui Dámaso, care venise cu ei, îi părăsi şi se aşeză la masa lui.

Dámaso nu se uită la ea. Băuse o jumătate de duzină de beri şi stătea mai departe cu privirea aţintită la bărbatul care acum dansa cu trei femei, dar fără să se ocupe de ele, amuzat de filigranele propriilor paşi. Părea fericit şi era evident că ar fi fost şi mai fericit dacă, pe lângă picioare şi braţe, ar fi avut şi coadă.

ţNu-mi place tipul ăsta, zise Dámaso.

— Atunci nu te uita la el, spuse fata.

Ceru o băutură chelnerului. Pista începu să se umple de perechi, dar bărbatul cu cele trei femei se simţi mai departe singur în salon. Învârtindu-se, întâlni privirea lui Dámaso, imprimă şi mai mult dinamism mişcărilor sale şi-i arătă printr-un zâmbet dinţişorii de iepure. Dámaso îi susţinu privirea fără să clipească, până când bărbatul deveni serios şi-i întoarse spatele.

— Se crede tare vesel, spuse Dámaso.

— E foarte vesel, confirmă fata. Întotdeauna când vine în sat comandă muzica pe socoteala lui, ca toţi comis-voiajorii.

Dámaso îşi întoarse ochii spre ea.

— Atunci du-te la el, zise. Unde mănâncă trei, mănâncă şi patru.

Fără să răspundă, ea îşi îndreptă faţa spre pista de dans, sorbindu-şi încet băutura. Rochia de un galben pal îi accentua timiditatea.

Dansară mai departe. La sfârşit, Dámaso se înfierbântase.

— Mor de foame, zise fata, luându-l de braţ şi îndreptându-se spre tejghea. Trebuie să mănânci şi tu.

Bărbatul vesel venea spre ei cu cele trei femei.

— Hei! îi spuse Dámaso.

Bărbatul îi zâmbi fără să se oprească. Dámaso se desprinse de braţul fetei şi-i bară drumul.

— Nu-mi plac dinţii dumitale.

Bărbatul păli, dar continua să zâmbească.

— Nici mie, zise.

Înainte ca fata să-l poată opri, Dámaso îi repezi un pumn în faţă şi bărbatul căzu în fund în mijlocul pistei. Niciun client nu interveni. Cele trei femei înlănţuiră mijlocul lui Dámaso ţipând, în vreme ce prietena lui îl împingea spre fundul salonului. Bărbatul se sculă, cu faţa răvăşită de furie. Sări ca un maimuţoi în mijlocul pistei şi strigă:

— Să cânte muzica!

Cam pe la două, salonul era aproape gol, şi femeile fără clienţi începură să mănânce. Era cald. Fata aduse la masă o mâncare de orez cu fasole şi carne friptă, şi o mâncă toată cu lingura. Dámaso o privea cu un soi de stupoare. Ea îi întinse o lingură de orez.

— Deschide gura.

El îşi puse bărbia în piept şi dădu din cap.

— Asta-i pentru femei, spuse. Noi, bărbaţii, nu mâncăm.

A fost nevoit să-şi sprijine mâinile de masă ca să se ridice. Când îşi recăpătă echilibrul, chelnerul stătea cu braţele încrucişate în faţa lui.

— Face nouă şi optzeci, zise. Aici nu suntem la mănăstire.

Dámaso îl dădu la o parte.

— Nu-mi plac poponarii, afirmă.

Chelnerul îl apucă de mânecă, dar la un semn al fetei îl lăsă să treacă, spunând:

— Habar n-ai ce pierzi.

Dámaso ieşi poticnindu-se. Luciul misterios al râului în bătaia lunii îi stârni o strălucire de luciditate în minte. Dar dispăru îndată. Când se pomeni la uşa camerei lui, în celălalt capăt al satului, Dámaso avu certitudinea că dormise mergând.

Îşi scutură capul. Într-un fel neclar, dar instantaneu, îşi dădu seama că începând din clipa aceea trebuie să-şi controleze fiecare mişcare. Împinse uşa cu grijă ca să nu scârţâie din balamale.

Ana îl auzi cotrobăind în cufăr. Se întoarse cu faţa la perete, ferindu-se de lumina lămpii, dar apoi observă că bărbatul nu se dezbrăca. Brusc, o presimţire o făcu să se scoale în capul oaselor. Dámaso stătea lângă cufăr, cu pachetul cu bilele şi cu lanterna în mână.

Îşi puse degetul pe buze.

Ana sări din pat. „Eşti nebun”, şopti dând fuga la uşă. Trase iute zăvorul. Dámaso băgă lanterna în buzunarul de la pantaloni împreună cu pila ascuţită şi cuţitul şi se îndreptă spre ea, cu pachetul strâns sub braţ. Ana se sprijini cu spatele de uşă.

— Nu ieşi de aici cât trăiesc eu, şopti.

Dámaso încercă s-o îndepărteze.

— Dă-te la o parte, spuse.

Ana se prinse cu amândouă mâinile de rama uşii. Se priviră în ochi fără să clipească.

— Eşti un prost, murmură ea. Domnul a fost darnic cu tine la ochi, dar zgârcit la minte.

Dámaso o prinse de păr, îi suci mâna şi o făcu să-şi plece capul, spunându-i printre dinţi:

— Ţi-am zis să te dai la o parte.

Ana îl privi pieziş, cu un ochi aplecat ca al unui bou pus

la jug. O clipă se simţi invulnerabilă la durere şi mai puternică decât bărbatul ei, dar el continuă s-o tragă de păr până când îi dădură lacrimile.

— Ai să-mi omori băieţelul din burtă, spuse.

Dámaso o luă aproape pe sus şi o duse spre pat.

Simţindu-se liberă, ea îi sări în spinare, îl înlănţui cu picioarele şi cu braţele şi amândoi căzură pe pat. Începuseră să-şi piardă puterile de atâta efort.

— Strig, îi şopti Ana la ureche. Dacă te mişti, mă apuc să strig.

Dámaso pufni cu furie surdă, lovindu-i genunchii cu pachetul cu bilele. Ana scoase un geamăt şi slăbi strânsoarea picioarelor, dar îşi petrecu iar braţele peste mijlocul lui ca să-l împiedice să ajungă la uşă. Atunci se apucă să-l implore.

— Îţi promit că le duc chiar eu mâine, spunea. Le voi pune la loc fără ca nimeni să bage de seamă.

Tot mai aproape de uşă, Dámaso o lovea peste mâini cu bilele. Ea îi dădea drumul câteva secunde până îi trecea durerea. Apoi îl îmbrăţişa din nou şi îl implora mai departe.

— Pot spune c-am fost eu, zicea. În starea mea nu mă pot băga la închisoare.

Dámaso se desprinse.

— O să te vadă tot satul, spuse Ana. Eşti atât de prost că nu-ţi dai seama că e lună plină.

Reuşi să-l îmbrăţişeze iar, înainte ca el să tragă de tot zăvorul. Atunci, cu ochii închişi, îl lovi peste gât şi peste faţă, aproape strigând: „Animalule, animalule!”. Dámaso încercă să se ferească, şi ea se propti lângă zăvor, dându-i jos mâinile de acolo. Îi repezi un pumn în cap. Dámaso se feri, şi zăvorul răsună în osul umărului său ca o sticlă spartă.

— Târfă! îi strigă.

În clipa aceea nu-i mai păsa dacă face zgomot. O lovi

peste ureche cu dosul palmei şi auzi geamătul adânc şi izbitura puternică a trupului de perete, dar nu se uită. Ieşi din cameră fără să închidă uşa.

Ana rămase întinsă pe jos, ameţită de durere, şi aşteptă să i se întâmple ceva în pântece. De partea cealaltă a peretelui o strigă o voce care părea a cuiva îngropat. Îşi muşcă buzele ca să nu plângă. Apoi se ridică în picioare şi se îmbrăcă. Nu se gândi – cum nu se gândise nici prima oară – că Dámaso mai era încă în faţa camerei, spunându-şi că planul dăduse greş şi aşteptând ca ea să iasă strigând. Dar Ana făcu aceeaşi greşeală pentru a doua oară: în loc să-şi urmărească bărbatul, îşi puse pantofii, închise bine uşa şi se aşeză pe pat să aştepte.

Numai când uşa fu bine închisă, Dámaso înţelese că nu mai putea da înapoi. O hărmălaie de câini îl urmări până în capul străzii, dar apoi se lăsă o linişte de mormânt. Ocoli trotuarele, încercând parcă să scape de propriii paşi, care răsunau ciudat în satul adormit. Nu-şi luă nicio precauţie până când nu ajunse la terenul viran, în dreptul uşii din spate de la salonul de biliard.

De data asta nu fu nevoit să aprindă lanterna. Uşa fusese reparată doar în dreptul belciugului forţat. Scoseseră o bucată de lemn de mărimea şi forma unei cărămizi, o înlocuiseră cu una nouă şi puseseră acelaşi belciug. Restul era la fel. Dámaso trase de lacăt cu mâna stângă, băgă vârful pilei dedesubtul belciugului care nu fusese forţat şi mişcă pila de mai multe ori ca un cric de automobil, cu putere, dar fără violenţă, până când lemnul cedă, cu vaietul unei explozii de fărâme putrede. Înainte de a împinge uşa, ridică partea denivelată ca să amortizeze scrâşnetul pardoselii de cărămidă. O întredeschise abia simţit. Pe urmă îşi scoase pantofii, îi strecură înăuntru împreună cu pachetul cu bilele şi intră făcându-şi semnul crucii în salonul inundat de lună.

Dădu mai întâi de un coridor întunecos, înţesat de sticle

şi lăzi goale. Mai departe, sub şuvoiul de lună care se revărsa prin lucarna de sticlă, erau masa de biliard şi apoi partea din spate a dulapurilor, iar în capăt măsuţele şi scaunele proptite de uşa de la intrarea principală. Totul era la fel ca prima oară, în afară de şuvoiul de lumină şi de claritatea liniştii. Dámaso, care până atunci fusese nevoit să-şi stăpânească încordarea nervoasă, simţi o ciudată fascinaţie.

De data asta nu luă în seamă cărămizile răzleţe. Închise bine uşa cu pantoful şi, după ce trecu prin şuvoiul de lună, aprinse lanterna ca să caute după tejghea cutia pentru bile. Făcea totul fără precauţie. Mişcând lanterna de la stânga la dreapta, văzu o grămadă de borcane prăfuite, o scăriţă de şa cu pinteni, o cămaşă înfăşurată şi pătată de ulei de motor şi apoi cutia pentru bile în acelaşi loc în care o lăsase. Dar nu închise fascicolul de lumină până când nu văzu capătul tejghelei. Acolo stătea pisica.

Animalul îl privi fără uimire prin lumină. Dámaso ţinu în continuare lanterna îndreptată spre ea, până când îşi aminti, înfiorându-se uşor, că peste zi n-o văzuse niciodată în salon. Mişcă lanterna înainte, spunând „Cât!” dar animalul rămase impasibil. Atunci se produse un fel de declic fără zgomot în capul lui şi pisica îi dispăru cu desăvârşire din minte. Când înţelese ce se petrecea, dăduse deja drumul lanternei şi strângea la piept pachetul cu bilele. Salonul era luminat.

— Stai!

Recunoscu vocea lui don Roque. Se îndreptă încet, simţind o sfârşeală îngrozitoare în rărunchi. Don Roque înainta din fundul salonului. În izmene şi cu o bară de fier în mână, orbit încă de lumină. În spatele sticlelor şi lăzilor goale era un hamac atârnat, foarte aproape de locul pe unde trecuse Dámaso când intrase. Şi asta diferea de prima dată.

Când ajunse la mai puţin de zece metri, don Roque făcu

o mică săritură şi se puse în gardă. Dámaso ascunse mâna cu pachetul. Don Roque îşi încreţi nasul, înclinându-şi capul înainte, ca să-l recunoască fără ochelari.

— Băiete! exclamă.

Dámaso simţi ca şi cum ceva infinit s-ar fi terminat în sfârşit. Don Roque lăsă bara jos şi se apropie de el cu gura căscată. Fără ochelari şi tară proteză părea o femeie.

— Ce faci aici?

— Nimic, răspunse Dámaso.

Îşi schimbă poziţia cu o imperceptibilă mişcare a corpului.

— Ce ai acolo? întrebă don Roque.

Dámaso se dădu un pas înapoi.

— Nimic, spuse.

Don Roque se înroşi şi începu să tremure.

— Ce ai acolo? strigă, făcând un pas înainte cu bara ridicată.

Dámaso îi dădu pachetul. Don Roque îl luă cu mâna stângă, continuând să stea în gardă, şi-l cercetă cu degetele. Abia atunci înţelese.

— Nu-i cu putinţă! zise.

Era atât de uluit, încât puse bara pe tejghea şi păru că uită de Dámaso, pe când desfăcea pachetul. Contemplă bilele în tăcere.

— Am venit să le pun la loc, zise Dámaso.

— Desigur, spuse don Roque.

Dámaso era livid. Alcoolul îi dispăruse cu desăvârşire şi nu-i mai rămăsese decât un sediment nisipos pe limbă şi o senzaţie confuză de singurătate.

— Aşadar, asta era minunea, zise don Roque, înfăşurând pachetul. Nu pot să cred că eşti atât de prost.

Când îşi înălţă capul, expresia i se schimbase.

— Şi cei două sute de pesos?

— Nu era nimic în sertar, răspunse Dámaso.

Don Roque îl privi gânditor, mestecând în gol, şi apoi

zâmbi.

— Nu era nimic, repetă de mai multe ori. Prin urmare, nu era nimic.

Apucă din nou bara, spunând:

— Ei bine, chiar acum o să-i spunem povestea asta primarului.

Dámaso îşi şterse mâinile asudate pe pantaloni.

— Dumneavoastră ştiţi că nu era nimic.

Don Roque zâmbea întruna.

— Erau două sute de pesos, spuse. Şi acum o să plăteşti cu vârf şi îndesat, nu atât pentru că eşti hoţ, ci pentru că eşti prost.

Uimitoarea după-amiază a lui Baltazar (1962)

Colivia era gata. Baltazar o atârnă de streaşină, în virtutea obiceiului şi, când îşi termină prânzul, deja se spunea pretutindeni că e cea mai frumoasă colivie din lume. Veni atâta lume s-o vadă, încât se iscă mare zarvă în faţa casei, şi Baltazar fu nevoit s-o dea jos şi să închidă tâmplăria.

— Trebuie să te bărbiereşti, îi spuse Úrsula, femeia lui. Parc-ai fi o maimuţă.

— Nu-i bine să te bărbiereşti după prânz, zise Baltazar.

Avea o barbă de două săptămâni, părul scurt, aspru şi tuns ca o coamă de măgar, şi un aer veşnic de băiat speriat. Dar era un aer înşelător. În februarie împlinise treizeci de ani, trăia cu Úrsula de patru, fără să se însoare şi fără copii, şi viaţa îi dăduse multe motive să fie cu ochii în patru, însă niciunul ca să fie speriat. Nici măcar n-avea habar că, pentru mulţi, colivia pe care tocmai o terminase era cea mai frumoasă din lume. Pentru el, deprins să facă încă din copilărie colivii, aceea abia dacă fusese o lucrare mai anevoioasă decât celelalte.

— Atunci odihneşte-te puţin, spuse femeia. Cu barba asta nu te poţi înfăţişa pe nicăieri.

Pe când se odihnea, a fost nevoit să părăsească hamacul în mai multe rânduri ca să le arate colivia vecinilor. Úrsula n-o luase în seamă până atunci. Era supărată fiindcă bărbatul îşi neglijase lucrul la tâmplărie, ocupându-se pe de-a întregul de colivie şi preţ de două săptămâni dormise prost, zvârcolindu-se şi vorbind aiurea, şi nici nu se mai gândise să se bărbierească. Dar supărarea îi trecu când văzu colivia terminată. Când Baltazar se trezi, ea îi călcase pantalonii şi o cămaşă, le pusese pe un scaun lângă hamac şi dusese colivia pe masa din sufragerie. O contempla în

tăcere.

— Cât o să iei pe ea? întrebă.

— Nu ştiu, răspunse Baltazar. O să cer treizeci de pesos ca să văd dacă primesc douăzeci.

— Cere cincizeci, spuse Úrsula. Ai stat multe nopţi până târziu în ultimele două săptămâni. Şi mai e şi foarte mare. Cred că e cea mai mare colivie pe care am văzut-o în viaţa mea.

Baltazar începu să se bărbierească.

— Crezi că-mi vor da cincizeci de pesos?

— Asta-i o nimica toată pentru don Chepe Montiel, şi colivia îi merită, spuse Úrsula. Ar trebui să ceri şaizeci.

Casa zăcea într-o penumbră sufocantă. Era prima săptămână din aprilie şi căldura părea şi mai greu de îndurat din pricina ţârâitului greierilor. Când termină cu îmbrăcatul, Baltazar deschise uşa dinspre curte ca să se răcorească în casă şi un pâlc de copii intră în sufragerie.

Vestea se răspândise în tot satul. Doctorul Octavio Giraldo, un medic bătrân, mulţumit de viaţă, dar sătul de meserie, se gândea la colivia lui Baltazar pe când mânca împreună cu soţia lui invalidă. Pe terasa interioară unde puneau masa în zilele călduroase erau o mulţime de glastre cu flori şi două colivii cu canari.

Soţiei lui îi plăceau păsările şi îi plăceau într-atât încât ura pisicile, fiindcă erau în stare să le mănânce. Cu gândul la ea, doctorul Giraldo se duse în după-amiaza aceea să viziteze un bolnav, şi la întoarcere trecu pe la Baltazar să vadă colivia.

Era multă lume în sufragerie. Aşezată la vedere pe masă, enorma cupolă de sârmă cu trei etaje înăuntru, cu treceri şi compartimente speciale pentru mâncat şi dormit şi cu trapeze în spaţiul rezervat recreerii păsărilor, părea modelul în miniatură al unei uriaşe fabrici de gheaţă. Medicul o examină cu atenţie, fără s-o atingă, zicându-şi că într-adevăr colivia aceea era mai presus de prestigiul său

şi cu mult mai frumoasă decât visase el vreodată pentru nevastă-sa.

— Asta-i o aventură a imaginaţiei, spuse. Îl căută pe Baltazar în grupul de oameni şi adăugă, privindu-l ţintă cu ochii lui materni: Ai fi fost un arhitect extraordinar.

Baltazar se îmbujoră.

— Mulţumesc, spuse.

— E adevărat, zise medicul. Avea o grăsime netedă şi moale ca aceea a unei femei care a fost frumoasă în tinereţe şi nişte mâini delicate. Vocea lui părea a unui preot vorbind în latină: Nici măcar n-o să fie nevoie să pui înăuntru păsări, spuse învârtind colivia în faţa ochilor publicului, de parcă ar fi vândut-o. O să fie de ajuns s-o atârni în copac ca să cânte singură. O puse la loc pe masă, se gândi un moment, privind-o, şi zise:

— Ei bine, o iau.

— E vândută, spuse Úrsula.

— E a băiatului lui don Chepe Montiel, afirmă Baltazar. A comandat-o special.

Medicul adoptă o atitudine plină de respect.

— Ţi-a dat modelul?

— Nu, răspunse Baltazar. A zis că vrea o colivie mare, ca asta, pentru o pereche de *turpiales.*[2]

Medicul se uită la colivie.

— Dar asta nu-i pentru *turpiales.*

— Sigur că e, domnule doctor, zise Baltazar, apropiindu-se de masă.

Copiii făcură roată în jurul lui.

Măsurile sunt bine calculate, zise, arătând cu degetul diferitele compartimente. Apoi bătu cu nodurile în cupolă, şi colivia se umplu de acorduri profunde.

— E cea mai rezistentă sârmă din câte se găsesc şi

---

2 *Turpial:* pasăre mică, frumoasă, originară de pe continentul american, cu penajul negru pe cap şi pe gât şi în rest de un galben-portocaliu (n. tr.)

fiecare îmbinare e sudată pe dinăuntru şi pe dinafară, spuse.

— E bună chiar şi pentru un papagal, interveni unul dintre copii.

— Aşa-i, zise Baltazar.

Medicul clătină din cap.

— Mă rog, dar nu ţi-a dat modelul. Nu ţi-a făcut nicio comandă precisă, ci doar să fie o colivie mare pentru *turpiales.* Nu-i aşa?

— Aşa-i, încuviinţă Baltazar.

— Atunci nu-i nicio problemă, spuse medicul. Una e o colivie mare pentru *turpiales,* şi alta colivia asta. Nu-s dovezi că asta e cea pe care ţi-a comandat-o.

— E chiar asta, zise Baltazar, năucit. Pentru asta am făcut-o.

Medicul schiţă un gest de nerăbdare.

— Ai putea face alta, spuse Úrsula, privindu-şi bărbatul. Şi apoi, către medic: Dumneavoastră nu vă grăbiţi.

— I-am promis-o nevestei mele pentru diseară, zise medicul.

— Îmi pare rău, domnule doctor, spuse Baltazar. Dar nu se poate vinde ceva gata vândut.

Medicul ridică din umeri. Ştergându-şi sudoarea de pe gât cu o batistă, contemplă tăcut colivia, fără să-şi ia privirea dintr-un punct nedefinit, aşa cum te uiţi la un vapor care pleacă.

— Şi cât ţi-au dat pe ea?

Baltazar o căută pe Úrsula, fără să răspundă.

— Şaizeci de pesos, spuse ea.

Medicul nu-şi lua ochii de la colivie.

— E tare frumoasă, oftă. Nemaipomenit de frumoasă.

Apoi, îndreptându-se spre uşă, începu să-şi facă vânt energic cu evantaiul, zâmbitor, şi amintirea acelui episod îi dispăru pe veci din minte.

— MontieI e foarte bogat, spuse.

De fapt, José Montiel nu era atât de bogat cum părea, dar fusese în stare de orice ca să ajungă să fie. La câteva străzi de acolo, într-o casă înţesată de harnaşamente, unde niciodată n-a existat ceva care să nu se poată vinde, nu-i păsa nicidecum de frumuseţea coliviei. Soţia lui, chinuită de obsesia morţii, închise uşile şi ferestrele după prânz şi zăcu două ceasuri cu ochii deschişi în penumbra camerei, pe când José Montiel îşi făcea siesta. Aşa o surprinse larma unei mulţimi de voci. Atunci deschise uşa antreului şi văzu agitaţie mare în faţa casei, şi pe Baltazar ţinând colivia în mijlocul îmbulzelii, îmbrăcat în alb şi proaspăt bărbierit, cu expresia aceea de candoare cuviincioasă cu care cei săraci ajung la casa bogătaşilor.

— Ce minunăţie! exclamă soţia lui José Montiel, cu o expresie radiantă, conducându-l pe Baltazar înăuntru. N-am mai văzut aşa ceva în viaţa mea, spuse şi adăugă, revoltată că mulţimea se îngrămădea în poartă: Dar adu-o în casă, că o să ne transforme antreul într-un loc de luptă de cocoşi.

Baltazar nu era un străin în casa lui José Montiel.

În diferite ocazii, pentru priceperea lui şi pentru că se ţinea de cuvânt, fusese chemat să facă lucrări mărunte de tâmplărie. Însă nu se simţise niciodată în largul lui printre bogătaşi. Obişnuia să se gândească la ei, la nevestele lor urâte şi certăreţe, la îngrozitoarele lor operaţii de chirurgie, cu un veşnic sentiment de milă. Când intra în casele lor, nu se putea mişca fără să-şi târşâie picioarele.

— E acasă Pepe? întrebă.

Pusese colivia pe masa din sufragerie.

— E la şcoală, spuse nevasta lui José Montiel. Dar nu mai întârzie mult. Şi adăugă: Montiel face baie.

În realitate, José Montiel nu avusese timp să facă baie. Îşi făcu la repezeală o frecţie cu alcool camforat ca să iasă să vadă ce se întâmplă. Era un bărbat atât de precaut, că dormea fără ventilator pentru a supraveghea în somn

zgomotele casei.

— Vino să vezi ce minunăţie! strigă nevastă-sa.

José Montiel, corpolent şi păros, cu prosopul atârnându-i de gât, se arătă la fereastra din dormitor.

— Ce-i asta?

— Colivia lui Pepe, răspunse Baltazar.

Femeia îl privi uluită.

— A cui?

— A lui Pepe, întări Baltazar. Şi apoi, adresându-se lui José Montiel: Pepe mi-a comandat-o.

În clipa aceea nu se întâmplă nimic, dar Baltazar se simţi de parcă i s-ar fi deschis uşa de la baie. José Montiel ieşi în izmene din dormitor.

— Pepe! strigă.

— N-a venit încă, îngână soţia lui, nemişcată. Pepe apăru în uşă. Avea cam doisprezece ani şi aceleaşi gene ondulate şi patetismul liniştit al mamei.

— Vino încoace, îi zise José Montiel. Tu ai comandat asta?

Copilul îşi plecă îndată capul. Luându-l de păr. José Montiel îl obligă să-l privească în ochi.

— Răspunde!

Copilul îşi muşcă buzele fără să răspundă.

— Montiel! şopti soţia.

José Montiel dădu drumul copilului şi se întoarse spre Baltazar cu o expresie exaltată.

— Îmi pare rău, Baltazar, spuse. Dar ar fi trebuit să vorbeşti cu mine înainte de a te apuca de lucru. Numai ţie îţi poate da prin cap să te înţelegi cu un minor. Pe măsură ce vorbea, chipul lui îşi recăpăta seninătatea. Luă colivia fără s-o privească şi i-o întinse lui Baltazar. Ia-o imediat şi încearcă s-o vinzi cui poţi, spuse. Te rog mai ales să nu mă contrazici. Îl bătu uşurel pe spate şi explică: Medicul mi-a interzis să mă enervez.

Copilul rămăsese neclintit, fără să clipească, până când

Baltazar îl privi descumpănit ţinând colivia în mână. Scoase atunci un sunet gutural, ca sforăitul unui câine, şi se aruncă pe jos ţipând.

José Montiel îl privea impasibil, în timp ce maică-sa încerca să-l liniştească.

— Nu-l ridica, zise. Lasă-l să-şi spargă capul de pardoseală şi apoi pune-i sare şi lămâie ca să se înfurie cât pofteşte.

Copilul urla fără lacrimi, pe când maică-sa îl ţinea de mâini.

— Lasă-l, insistă José Montiel.

Baltazar cercetă copilul ca şi cum s-ar fi uitat la agonia unui animal contagios. Era aproape patru.

La ora asta, la ei acasă, Úrsula fredona un cântec străvechi, în timp ce tăia rotocoale de ceapă.

— Pepe, zise Baltazar.

Se apropie de copil zâmbind şi-i întinse colivia. Copilul se ridică dintr-o săritură, îmbrăţişă colivia, care era aproape tot atât de mare ca el, şi rămase cu ochii la Baltazar printre gratiile de sârmă, fără să ştie ce să spună. Nu vărsase nicio lacrimă.

— Baltazar, zise Montiel cu blândeţe. Ţi-am spus doar s-o iei.

— Dă-o înapoi! porunci femeia copilului.

— Păstreaz-o, spuse Baltazar. Şi apoi, către José Montiel: La urma urmelor, pentru asta am făcut-o.

José Montiel se ţinu după el până în antreu.

— Nu fi prost, Baltazar, spuse, vrând să-l oprească. Ia-ţi drăcia acasă şi nu mai face prostii. N-am de gând să-ţi dau nicio centimă.

— Nu contează, zise Baltazar. Am făcut-o dinadins ca să i-o dăruiesc lui Pepe. N-aveam de gând să cer un ban.

Când Baltazar îşi croi drum printre curioşii care blocau uşa, José Montiel ţipa în mijlocul antreului. Era foarte palid şi ochii începeau să i se înroşească.

— Prostule! ţipa. Ia-ţi drăcia de aici! Doar asta mai lipsea, să vină un oarecare să dea ordine la mine în casă. La naiba!

În salonul de biliard, Baltazar fu primit cu ovaţii. Până în momentul acela credea că făcuse o colivie mai bună decât celelalte, pe care fusese nevoit s-o dăruiască băiatului lui José Montiel ca să nu mai plângă şi că nimic din toate astea nu însemna ceva deosebit.

Dar apoi îşi dădu seama că toate astea aveau o anumită importanţă pentru mulţi oameni şi se simţi puţin înfierbântat.

— Aşadar, ţi-au dat cincizeci de pesos pe colivie.

— Şaizeci, zise Baltazar.

— Trebuie să scriem undeva, spuse cineva. Eşti singurul care a izbutit să scoată grămada asta de bani de la don Chepe Montiel. Se cuvine să sărbătorim asta.

Îi oferiră o bere şi Baltazar îi răsplăti, cerând un rând pentru toţi. Cum era prima oară când bea, la lăsarea nopţii era beat de-a binelea şi vorbea despre un proiect fabulos de o mie de colivii a şaizeci de pesos, şi apoi de un milion de colivii, până ajunse la şaizeci de milioane de pesos.

— Trebuie să facem o mulţime de lucruri pentru a le vinde bogătaşilor înainte de a muri, spunea, orbit de beţie. Toţi sunt bolnavi şi o să moară. Sunt, pesemne, atât de nenorociţi că nici măcar nu se pot înfuria.

Tonomatul cântă două ceasuri fără încetare, pe socoteala lui. Închinară cu toţii pentru sănătatea lui Baltazar, pentru norocul lui şi pentru moartea bogătaşilor, dar când se făcu de cină îl lăsară singur în salon.

Úrsula îl aşteptase până la opt, cu o mâncare de carne friptă cu rotocoale de ceapă. Cineva îi spuse că bărbatul ei e în salonul de biliard, nebun de fericire, cinstindu-i cu bere pe toţi, dar nu-l crezu, fiindcă Baltazar nu se îmbătase niciodată. Când se culcă, aproape de miezul nopţii, Baltazar stătea într-un salon iluminat, unde erau măsuţe

de patru locuri cu scaune în jur şi o pistă de dans în aer liber, pe care se plimbau păsările ogorului. Avea faţa mânjită de ruj şi, fiindcă nu mai putea face un pas, credea că vrea să se culce cu două femei în acelaşi pat. Cheltuise atât de mult încât fu nevoit să-şi lase ceasul drept garanţie, cu promisiunea că avea să plătească a doua zi. După un moment, căzut jos în stradă, cu picioarele desfăcute, îşi dădu seama că cineva îi scotea pantofii, dar nu vru să renunţe la visul cel mai fericit din viaţa lui. Femeile care trecură spre biserică pentru slujba de la cinci dimineaţa nu se încumetară să-l privească, crezând că e mort.

Văduva lui Montiel
(1962)

Când a murit don José Montiel, toată lumea s-a simţit răzbunată, mai puţin văduva lui; dar a fost nevoie de câteva ceasuri pentru ca toată lumea să se încredinţeze că murise cu adevărat. Mulţi continuau însă să se îndoiască după ce au văzut cadavrul în capela mortuară, aranjat cu perne şi pânză de in într-un sicriu galben şi rotunjit ca un pepene. Era bărbierit fără cusur, îmbrăcat în alb şi cu ghete de lac şi arăta atât de bine, că niciodată nu păruse mai viu ca atunci. Era acelaşi don Chepe Montiel din fiecare duminică, care asculta slujba de la opt, numai că în loc de biciuşcă avea un crucifix în mâini. A trebuit să fie bătut în cuie capacul sicriului şi să fie zidit în impunătorul cavou al familiei pentru ca tot satul să se convingă că nu făcea pe mortul.

După înmormântare, singurul lucru care li se păru de necrezut tuturor, mai puţin văduvei lui, fu că don José Montiel ar fi murit de moarte bună. În timp ce se aşteptau cu toţii să fie ciuruit pe la spate în vreo ambuscadă, văduva era sigură că avea să-l vadă murind de bătrâneţe în patul lui, spovedit şi fără agonie, ca un sfânt modern. Se înşelă doar în câteva amănunte. José Montiel muri în hamacul lui, într-o miercuri la două după-amiaza, în urma unei supărări pe care medicul i-o interzisese. Soţia lui nădăjduia că o să vină la înmormântare tot satul şi că vor fi atâtea flori încât casa va părea prea mică. Însă nu asistară decât colegii lui de partid şi ordinele călugăreşti şi nu sosiră alte coroane în afara celor de la primărie. Fiul lor – din postul său de consul în Germania – şi cele două fiice, de la Paris, trimiseră nişte telegrame de trei pagini. Se vedea că le scriseseră în picioare, cu cerneala de toate culorile de prin oficiile poştale, şi că rupseseră multe formulare înainte de a găsi cuvinte de douăzeci de dolari. Niciunul nu promitea

să vină. În noaptea aceea, la şaizeci şi doi de ani, plângând în perna unde îşi culcase capul bărbatul care o făcuse fericită, văduva lui Montiel cunoscu pentru prima dată gustul unui resentiment. „Mă voi închide în casă pentru totdeauna, se gândea. Pentru mine, e ca şi cum m-ar fi pus în acelaşi sicriu cu José Montiel. Nu mai vreau să ştiu nimic legat de lumea asta.” Era sinceră.

Femeia aceea firavă, bântuită de superstiţii, măritată la douăzeci de ani din voinţa părinţilor, cu singurul pretendent pe care îi dăduse voie să-l vadă la mai puţin de zece metri distanţă, nu avusese niciodată un contact direct cu realitatea. La trei zile după ce scoseseră din casă cadavrul bărbatului ei, înţelese printre lacrimi că trebuia să reacţioneze, dar nu putu afla sensul noii sale vieţi. Trebuia să înceapă cu începutul.

Printre nenumăratele taine pe care José Montiel le luase cu el în mormânt se strecurase şi cifrul de la seif. Primarul se ocupă de problema asta. La ordinul lui, seiful fu dus în curte şi proptit de zidul cel mare, şi doi poliţişti traseră cu puşca în încuietoare. Toată dimineaţa văduva auzi din dormitor împuşcăturile, una după alta, la ordinele date în gura mare de primar. „Asta-i tot ce mai lipsea, îşi zise. Cinci ani rugându-mă la Dumnezeu să se termine odată cu împuşcăturile, şi acum trebuie să fiu recunoscătoare că trag cu arma la mine acasă.” În ziua aceea se strădui să se concentreze, chemând moartea, dar nu-i răspunse nimeni. Era gata să adoarmă, când o explozie îngrozitoare scutură casa din temelii. Fuseseră nevoiţi să dinamiteze seiful.

Văduva lui Montiel oftă. Octombrie se eterniza cu ploile lui mocirloase şi ea se simţea pierdută, navigând în derivă pe haotica şi fabuloasa moşie a lui José Montiel. Domnul Carmichael, fostul şi harnicul angajat al familiei, preluase sarcina administrării. Când, în sfârşit, îşi asumă faptul real că bărbatul ei murise, văduva lui Montiel ieşi din dormitor ca să se ocupe de casă. O goli de toate ornamentele,

porunci să se tapiţeze mobilele în culori triste şi puse panglici cernite la portretele de pe pereţi ale răposatului. În cele două luni de izolare căpătase obiceiul să-şi roadă unghiile. Într-o zi cu ochii înroşiţi şi umflaţi de atâta plâns îşi dădu seama că domnul Carmichael intră în casă cu umbrela deschisă.

— Închideţi-vă umbrela, domnule Carmichael, îi spuse. După toate nenorocirile de care avem parte, numai asta mai lipsea, să intraţi în casă cu umbrela deschisă.

Domnul Carmichael puse umbrela într-un colţ. Era un negru bătrân, cu pielea lucioasă, îmbrăcat în alb şi cu mici crestături făcute cu cuţitul în pantofi, ca să-şi uşureze durerea cauzată de bătături.

— Numai până se usucă.

Pentru prima oară de când îi murise soţul, văduva deschise fereastra.

— Atâtea nenorociri, şi pe deasupra mai e şi iarna asta, murmură rozându-şi unghiile. Se pare că n-o să se însenineze niciodată.

— N-o să se însenineze nici azi şi nici mâine, spuse administratorul. Azi-noapte nu m-au lăsat bătăturile să dorm.

Ea avea încredere în previziunile atmosferice ale bătăturilor domnului Carmichael. Contempla piaţeta tristă, casele tăcute care nu-şi deschiseseră porţile ca să vadă înmormântarea lui José Montiel, şi atunci se simţi cuprinsă de disperare, cu unghiile ei roase, cu pământurile ei necuprinse şi cu infinitele obligaţii moştenite de la soţ, pe care nu va reuşi în veci să le înţeleagă.

— Lumea e prost făcută, suspină ea.

Cei care au vizitat-o în zilele acelea au avut motive să creadă că îşi pierduse minţile. Dar n-a fost niciodată mai lucidă ca atunci. Încă înainte de a începe măcelul din raţiuni politice, ea îşi petrecea lugubrele dimineţi de octombrie în dreptul ferestrei din camera ei,

compătimindu-i pe cei morţi şi gândindu-se că, dacă Domnul nu s-ar fi odihnit în ziua de duminică, ar fi avut timp să termine lumea.

— Ar fi trebuit să folosească ziua asta ca să nu-i mai rămână atâtea lucruri prost făcute, spunea.

La urma urmelor, avea toată eternitatea pentru a se odihni.

Singura diferenţă, după moartea soţului, era că atunci avea un motiv concret pentru a nutri gânduri sumbre.

Astfel, pe când văduva lui Montiel era copleşită de disperare, domnul Carmichael se străduia să împiedice naufragiul. Lucrurile nu mergeau deloc bine. Scăpat de ameninţarea lui José Montiel, care monopolizase comerţul local prin teroare, satul trecea la represalii. În aşteptarea clienţilor care nu soseau, laptele se strică în urcioarele îngrămădite în curte, mierea fermentă în burdufuri şi brânza făcu viermi în dulapurile întunecoase din deposit. În mauzoleul lui împodobit cu beculeţe şi arhangheli imitând marmura, José Montiel plătea şase ani de asasinate şi fărădelegi. Nimeni în istoria ţinutului nu se îmbogăţise atât de mult şi într-un timp atât de scurt. Când sosi în sat cel dintâi primar al dictaturii, José Montiel era un partizan discret al tuturor regimurilor, care îşi petrecuse jumătate din viaţă în izmene, stând lângă treierătoarea lui de orez. Într-o vreme, s-a bucurat de o anume faimă de om norocos şi bun creştin, fiindcă a promis în gura mare să dăruiască bisericii un Sfânt Iosif în mărime naturală dacă avea să câştige la loterie, şi după două săptămâni a câştigat cu şase numere şi şi-a îndeplinit promisiunea. Prima oară când a fost văzut încălţat cu pantofi s-a întâmplat la venirea noului primar, un sergent de poliţie, stângaci şi necioplit, care avea ordinul expres de a lichida opoziţia. José Montiel a început prin a-i fi informator confidenţial. Negustorul acela modest, a cărui fire liniştită de om gras nu trezea nici cea mai mică

îngrijorare, îşi discrimină adversarii politici împărţindu-i în bogaţi şi săraci. Pe cei săraci îi împuşcă poliţia în piaţa publică. Celor bogaţi le dădură un răgaz de douăzeci şi patru de ore pentru a pleca din sat. Punând la cale masacrul, José Montiel se închidea zile întregi cu primarul în biroul lui sufocant, pe când soţia îi plângea pe cei morţi. Când primarul pleca din birou, ea îi aţinea calea bărbatului.

— Omul ăsta e un criminal, îi spunea. Foloseşte-ţi influenţa în guvern ca să dispară de aici bestia asta care n-o să lase o fiinţă vie în sat.

Şi José Montiel, ocupat până peste cap în zilele acelea, o dădea la o parte fără s-o privească, spunând: „Nu fi neroadă”. În realitate, afacerea lui n-avea legătură cu moartea săracilor, ci cu expulzarea bogaţilor. După ce primarul le ciuruia poarta cu gloanţe şi le dădea termen să părăsească satul, José Montiel le cumpăra pământurile şi vitele la un preţ pe care îl stabilea el însuşi.

— Nu fi prost, îi spunea nevasta. Ai să te ruinezi ajutându-i să nu moară de foame pe alte meleaguri, şi ei n-o să-ţi fie în veci recunoscători.

Iar José Montiel, care n-avea timp nici măcar să zâmbească, o dădea la o parte din calea lui, spunând:

— Du-te la bucătărie şi nu mă mai bate atâta la cap.

În ritmul ăsta, în mai puţin de un an opoziţia era lichidată, şi José Montiel era omul cel mai bogat şi mai puternic din sat. Şi-a trimis fetele la Paris, băiatului i-a făcut rost de un post consular în Germania şi s-a apucat să-şi consolideze imperiul. Dar n-a ajuns să se bucure şase ani de bogăţia lui nemaipomenită.

După ce s-a împlinit anul de la moartea lui, văduva n-a mai auzit cum trosneşte scara decât sub greutatea unei veşti proaste. Cineva sosea veşnic pe înserat. „Iar au venit hoţii”, spuneau. „Ieri au furat o cireadă de cincizeci de juncani.” Nemişcată în balansoar, rozându-şi unghiile,

văduva lui Montiel se hrănea numai cu ura din sufletul ei.

„Îţi spuneam eu, José Montiel, zicea, vorbind singură. Ăsta-i un sat nenorocit. Nici nu te-ai răcit bine în mormânt şi iată că toată lumea ne-a întors spatele.”

Nimeni nu i-a mai călcat pragul. Singura fiinţă omenească pe care a văzut-o în lunile acelea a fost domnul Carmichael, care n-a intrat niciodată în casă cu umbrela închisă. Lucrurile nu se îndreptau. Domnul Carmichael îi scrisese băiatului lui José Montiel mai multe scrisori. Îi sugera că e cazul să vină să preia afacerile şi îşi permise chiar să facă unele consideraţii personale legate de sănătatea văduvei. Primi însă mereu doar răspunsuri evazive. În cele din urmă, băiatul lui José Montiel răspunse cu sinceritate că nu se încumetă să se întoarcă de teamă să nu-l împuşte careva. Atunci domnul Carmichael se duse sus în dormitorul văduvei şi se văzu nevoit să-i mărturisească pe loc că începuse ruina.

— Mai bine, zise ea. Sunt sătulă până-n gât de brânză şi de muşte. Dacă vrei, ia ce-ţi face trebuinţă şi lasă-mă să mor liniştită.

De atunci, singurul ei contact cu lumea au fost scrisorile pe care le scria fetelor la sfârşitul fiecărei luni. „Ăsta-i un sat blestemat, le spunea. Rămâneţi acolo pentru totdeauna şi nu vă faceţi griji din pricina mea. Eu sunt fericită ştiind că voi sunteţi fericite.” Fetele îşi dădeau rând ca să-i răspundă. Scrisorile lor erau veşnic vesele, se vedea că fuseseră scrise în locuri încălzite şi bine luminate şi că fetele se reflectau în multe oglinzi când se apucau să cugete. Nici ele nu voiau să se întoarcă. „Asta-i civilizaţia, spuneau. Acolo nu-i un mediu bun pentru noi. Nu-i cu putinţă să trăieşti într-o ţară atât de sălbatică, unde oamenii sunt asasinaţi din raţiuni politice.” Citind scrisorile, văduva lui Montiel se simţea mai bine şi aproba fiecare frază dând din cap.

Odată, fetele îi vorbiră de pieţele de carne din Paris. Îi

spuneau că erau tăiaţi nişte porci trandafirii şi atârnaţi întregi pe uşă, împodobiţi cu coroniţe şi ghirlande de flori. La sfârşit, un scris diferit de cel al fetelor adăugase: „Închipuie-ţi, garoafa cea mai mare şi mai frumoasă i-o pun porcului în cur.” Citind cuvintele astea, pentru prima oară în doi ani văduva lui Montiel zâmbi. Se duse sus în dormitor fără să stingă luminile din casă şi, înainte de a se culca, întoarse ventilatorul electric spre perete. Apoi scoase din sertarul noptierei o foarfecă, o rolă de leucoplast şi mătăniile şi îşi legă unghia de la degetul mare de la mâna dreaptă, rănită de rosături. Apoi începu să se roage, dar la a doua rugăciune schimbă mătăniile în mâna stângă, fiindcă nu simţea mărgelele prin leucoplast. Simţi un moment trepidaţiile tunetelor îndepărtate. Apoi adormi cu capul în piept.

Mâna cu mătăniile alunecă într-o parte şi atunci o văzu pe Mama Mare în curte, cu un cearşaf alb şi un pieptene în poală, strivind păduchi între degetele mari. O întrebă:

— Când o să mor?

Mama Mare îşi ridică atunci capul.

— Când o să înceapă să-ţi amorţească braţul.

O zi după sâmbătă
(1962)

Neliniştea începu în iulie, când doamna Rebeca, o văduvă acrită care trăia într-o casă cu două galerii exterioare şi nouă dormitoare, descoperi că plasele de sârmă de la ferestre erau rupte de parcă în ele s-ar fi aruncat cu pietre din stradă. Prima descoperire a făcut-o la ea în dormitor şi şi-a zis că trebuie să vorbească despre asta cu Argénida, servitoarea şi confidenta ei de când îi murise soţul. Apoi, răscolind nişte vechituri (fiindcă de multă vreme doamna Rebeca nu făcea altceva decât să răscolească nişte vechituri) îşi dădu seama că nu numai plasa de sârmă de la dormitorul ei, ci toate din casă erau rupte. Văduva avea un simţ tradiţional al autorităţii, moştenit poate de la străbunicul dinspre tată, un creol care în Războiul de Independenţă luptase alături de regalişti şi făcuse apoi o călătorie anevoioasă în Spania, având drept unic ţel să viziteze palatul construit de Carlos al III-lea la San Ildefonso. Astfel că, atunci când a descoperit starea celorlalte plase de sârmă, nu s-a mai gândit să vorbească cu Argénida, ci şi-a pus pălăria de pai cu flori mărunte de catifea şi s-a dus la primărie să raporteze atentatul. Dar, ajungând acolo, văzu că însuşi primarul, fără cămaşă, păros şi de o robusteţe care ei i se păru animalică, era ocupat cu reparatul plaselor de sârmă municipale, stricate ca şi ale ei.

Doamna Rebeca năvăli în biroul sordid şi dezordonat şi dădu cu ochii mai întâi de grămada de păsări moarte de pe masa de scris. Însă era năucită, în parte de căldură şi în parte de indignarea pe care i-o stârnise distrugerea plaselor. Aşa că nu avu timp să se înfioare în faţa neobişnuitei privelişti cu păsările moarte de pe masă. Nici măcar nu se scandalizã văzând limpede cum omul care reprezenta autoritatea se înjosea în vârful unei scări,

reparând plasele de sârmă de la fereastră cu un sul de sârmă şi o şurubelniţă. Ea nu se mai gândea acum la demnitatea altcuiva, ci doar la a ei, batjocorită de plasele de sârmă, şi zăpăceala o împiedică să facă legătura între ferestrele casei ei şi cele de la primărie. Se înfiinţă cu solemnitate discretă la doi paşi de uşă, înăuntrul biroului, şi, proptindu-se în mânerul lung şi împodobit al umbrelei de soare, spuse:

— Trebuie să fac o plângere.

Din vârful scării, primarul îşi întoarse către ea faţa congestionată de căldură. Nu arătă nicio emoţie în faţa prezenţei insolite a văduvei în biroul lui. Cu nepăsare posomorâtă continuă să desprindă plasa stricată şi întrebă de sus:

— Care-i treaba?

— Băieţii din vecini mi-au rupt plasele de sârmă.

Atunci primarul o privi din nou. O cercetă temeinic de la încântătoarele floricele de catifea până la pantofii de culoarea argintului vechi, de parcă ar fi văzut-o pentru prima oară în viaţa lui. Coborî cu prudenţă, fără să-şi ia ochii de la ea şi, când călcă pe pământ, îşi puse o mână în şold şi îndreptă şurubelniţa spre birou. Zise:

— Nu sunt băieţii, cucoană. Sunt păsările.

Şi în acel moment ea făcu legătura între păsările moarte de pe birou, omul urcat pe scară şi plasele rupte de la dormitorul ei. Se înfioră, închipuindu-şi că toate dormitoarele de acasă erau pline de păsări moarte.

— Păsările! exclamă.

— Păsările, adeveri primarul. E ciudat că nu v-aţi dat seama, căci de trei zile avem problema asta cu păsările care rup plasele pentru a muri înăuntrul caselor.

Când plecă de la primărie, doamna Rebeca se simţi ruşinată. Şi puţin supărată pe Argénida, care venea acasă cu toate zvonurile din sat şi totuşi nu-i spusese nimic despre păsări. Îşi desfăcu umbrela, orbită de strălucirea

unui august iminent, şi, pe când mergea pe strada arzătoare şi pustie, avu impresia că dormitoarele din toate casele răspândeau un iz puternic şi pătrunzător de păsări moarte.

Asta se întâmpla în ultimele zile ale lui iulie şi niciodată de când exista satul nu fusese atât de cald. Dar locuitorii nu-şi dădură seama, impresionaţi de dezastrul păsărilor. Deşi ciudatul fenomen nu influenţase serios activităţile oamenilor, la începutul lui august cei mai mulţi îl urmăreau cu înfrigurare. O majoritate în care nu se număra şi sfinţia sa, Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar Castañeda Montero, blajinul pastor al parohiei, care, la nouăzeci şi patru de ani, asigura că îl văzuse pe diavol de trei ori, dar nu văzuse decât două păsări moarte, cărora nu le dăduse nici cea mai mică importanţă. Pe cea dintâi o găsi într-o marţi în sacristie, după slujbă, şi crezu că fusese adusă până acolo de vreo pisică din vecini. Miercuri dădu peste cealaltă, pe coridorul casei parohiale, şi o împinse cu vârful ghetei până în stradă, zicându-şi: „N-ar trebui să existe pisici”.

Însă vineri, ajungând la gară, văzu o a treia pasăre moartă pe scaunul pe care îl alese să stea. Simţi un fel de strălfulgerare lăuntrică atunci când prinse leşul de picioruşe, îl ridică în dreptul ochilor, îl întoarse, îl examină şi se gândi speriat: „Fir-ar să fie, e a treia pe care o găsesc săptămâna asta”. Din clipa aceea începu să-şi dea seama ce se întâmpla în sat, dar într-un fel foarte imprecis, căci părintele Antonio Isabel, în parte din cauza vârstei, în parte pentru că susţinea că îl văzuse pe diavol de trei ori (ceea ce sătenilor li se părea cam tras de păr), era considerat de enoriaşi drept un om bun, blând şi îndatoritor, dar care era de obicei cam cu capul în nori. Căci îşi dădu seama că se întâmplă ceva cu păsările, însă chiar şi atunci nu crezu că ar fi atât de important încât să merite o predică. El a fost cel dintâi care simţi mirosul. Îl

simţi în noaptea de vineri, când se trezi alarmat, întrerupându-şi somnul uşor din pricina unei duhori greţoase, dar nu ştiu dacă s-o atribuie unui coşmar sau unui nou şi original mijloc al Satanei de a-i tulbura somnul. Adulmecă în jur şi se întoarse pe cealaltă parte în pat, zicându-şi că experienţa aceea i-ar putea servi pentru o predică. „Ar putea fi, îşi spuse, o predică dramatică despre iscusinţa Satanei de a se strecura în sufletul oamenilor prin oricare dintre cele cinci simţuri.”

Când se plimba prin pridvorul bisericii a doua zi înainte de slujbă, auzi vorbindu-se pentru prima oară despre păsările moarte. Era cu gândul la predică, la Satana şi la păcatele care se pot săvârşi prin simţul mirosului, când auzi spunându-se că duhoarea nocturnă venea de la păsările strânse în timpul săptămânii; şi i se iscă în minte un amestec confuz de precepte evanghelice, de mirosuri urâte şi de păsări moarte. Aşa încât duminică fu nevoit să improvizeze despre caritate, o peroraţie pe care el însuşi n-o înţelesese foarte limpede, şi uită pentru totdeauna de legătura dintre diavol şi cele cinci simţuri.

Totuşi, undeva în străfundul cugetului său trebuie să fi rămas ascunsă experienţa aceea. Aşa i se întâmpla mereu, nu numai atunci, cu mai bine de şaptezeci de ani în urmă, la seminar, ci mai cu seamă după ce împlinise nouăzeci. La seminar, într-o după-amiază foarte limpede în care cădea o ploaie torenţială fără furtună, citea un pasaj din Sofocle, în original. Când ploaia a stat, a privit pe fereastră câmpia secătuită, ziua spălată şi nouă şi a uitat cu desăvârşire de teatrul grec şi de clasicii pe care el nu-i deosebea, ci îi numea, în general, „bătrâneii din vechime”. După treizeci, patruzeci de ani, într-o seară fără ploaie, traversa piaţa pietruită a unei localităţi pe care o vizita şi, fără să vrea, recită strofa din Sofocle pe care o citea la seminar. Chiar în săptămâna aceea, stătu de vorbă pe îndelete despre „bătrâneii din vechime” cu vicarul apostolic, un om în

vârstă, limbut şi impresionabil, iubitor de ghicitori complicate pentru eruditi, născocite de el, care apoi s-au răspândit cu numele de cuvinte încrucişate.

Întâlnirea aceea i-a permis să-şi reînvie dintr-odată toată vechea şi calda lui dragoste pentru clasicii greci. De Crăciunul din acel an a primit o scrisoare. Şi, dacă n-ar fi fost din pricină că pe atunci căpătase deja prestigiul întemeiat de a fi exagerat de imaginativ, de îndrăzneţ în interpretare şi puţin absurd în predicile lui, cu acel prilej ar fi ajuns episcop.

Dar află de prin sat, cu mult înainte de războiul din ’85 şi în epoca în care păsările veneau să moară în dormitoare, că i se ceruse înlocuirea cu un preot mai tânăr, în special când a declarat că-l văzuse pe diavol. De atunci începură să nu-l mai prea ia în seamă, fapt de care el n-a fost foarte conştient, deşi încă mai putea descifra literele mărunte ale breviarului, fără să aibă nevoie de ochelari.

Fusese întotdeauna un om cu obiceiuri cumpătate. Scund, neînsemnat, cu oasele pronunţate şi solide, cu gesturi molcome şi o voce liniştitoare pentru a sta de vorbă, dar prea liniştitoare pentru amvon. Stătea până la ora prânzului la el în dormitor, frământându-şi creierii, trântit pe un scaun de pânză de cort, fără să facă nimic şi fără alte haine pe el decât nişte pantalonaşi de serj legaţi la glezne.

Nu făcea nimic, în afară de a ţine slujba. De două ori pe săptămână, se aşeza în confesional, însă de ani buni nu se mai spovedea nimeni. El credea că pur şi simplu enoriaşii erau pe cale de a-şi pierde credinţa din pricina obiceiurilor moderne şi de aceea socotise că faptul că îl văzuse pe diavol în trei rânduri era ceva foarte oportun, cu toate că ştia că lumea nu prea dădea crezare cuvintelor lui, fiind conştient că nu era prea convingător atunci când vorbea despre aceste experienţe. Pentru el nu ar fi fost o surpriză să descopere că era mort, nu numai de-a lungul ultimilor

cinci ani, ci şi în acele momente extraordinare în care găsise primele două păsări. Totuşi, când a găsit-o pe a treia, s-a mai legat puţin de viaţă, aşa încât în zilele din urmă s-a gândit foarte des la pasărea moartă pe scaunul din gară.

Locuia la zece paşi de biserică, într-o casă mică, fără plase de sârmă la ferestre, cu un coridor ce dădea în stradă şi două încăperi care îi foloseau drept birou şi dormitor. Socotea, poate în momentele sale de mai puţină luciditate, că e cu putinţă să ai parte de fericire pe pământ atunci când nu e foarte cald, şi ideea asta îl făcea să se simtă puţin descumpănit. Îi plăcea să se piardă pe coclauri metafizice. Asta făcea când se aşeza pe coridor în fiecare dimineaţă, cu uşa întredeschisă, cu ochii închişi şi muşchii destinşi. Totuşi, nici el nu-şi dădu seama că devenise atât de subtil în gânduri, încât de cel puţin trei ani nu-şi mai bătea capul cu nimic în momentele lui de meditaţie.

La ora douăsprezece fix, venea un băiat cu un sufertaş cu patru vase care conţineau zilnic aceeaşi mâncare: supă de oase cu o bucată de yucca, orez alb, carne gătită fără ceapă, banană verde prăjită sau plăcintă de porumb şi puţină linte din care părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar nu gustase niciodată.

Băiatul punea sufertaşul lângă scaunul unde zăcea preotul, dar acesta nu deschidea ochii până nu auzea din nou paşii pe coridor. De aceea, în sat credeau că părintele îşi făcea siesta înainte de prânz (ceea ce părea, de asemenea, ceva lipsit de logică), când adevărul e că nici măcar noaptea nu dormea ca lumea.

Pe vremea aceea obiceiurile i se simplificaseră până la primitivism. Mânca de prânz fără să se mişte din scaunul lui de pânză de cort, fără să scoată alimentele din sufertaş, fără să folosească farfurii, nici furculiţă şi nici cuţit, ci doar lingura cu care mânca şi supa. Apoi se ridica, îşi turna puţină apă în cap, îşi punea sutana albă şi pătată de

umezeală, cu petice mari pătrate, şi se ducea la gară, exact la ora când restul satului se pregătea să-şi facă siesta. De mai multe luni străbătea drumul acesta mormăind rugăciunea pe care el însuşi o născocise ultima oară când îi apăruse diavolul.

Într-o sâmbătă, la nouă zile după ce începuseră să cadă păsări moarte, părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar se îndrepta spre gară, când îi căzu la picioare o pasăre în agonie, tocmai în dreptul casei doamnei Rebeca. Prin minte îi trecu o străfulgerare de luciditate şi-şi dădu seama că pasărea aceea, spre deosebire de altele, mai putea fi salvată. O luă în mână şi bătu în uşa doamnei Rebeca, chiar în clipa în care ea îşi descheia pieptarul ca să-şi facă siesta.

Din dormitorul ei, văduva auzi ciocăniturile şi instinctiv îşi îndreptă privirea spre plasa de sârmă. De două zile nu mai pătrunsese pe acolo nicio pasăre. Dar plasa era tot ruptă. Considerase că e o cheltuială inutilă s-o repare până nu contenea invazia aceea de păsări care o scotea din sărite. Auzi, peste zgomotul ventilatorului electric, ciocăniturile în uşă, şi-şi aduse nerăbdătoare aminte că Argénida îşi făcea siesta în ultimul dormitor de pe culoar. Nici măcar nu-i trecu prin minte să se întrebe cine putea s-o deranjeze la ora aceea. Îşi încheie la loc pieptarul, ieşi pe uşa cu plasă de sârmă, merse de-a lungul coridorului, iritată, traversă salonul înţesat cu mobile şi obiecte decorative şi, înainte de a deschide, văzu prin plasa de sârmă că în faţa uşii era părintele Antonio Isabel, posomorât, cu ochii stinşi şi cu o pasăre în mână (înainte ca ea să deschidă uşa), spunând:

— Dacă o stropim cu puţină apă şi o punem apoi sub o tigvă, sunt sigur că o să-şi revină.

Şi, deschizând uşa, doamna Rebeca simţi că leşină de groază.

N-a stat acolo mai mult de cinci minute. Doamna Rebeca

credea că ea a fost cea care a scurtat incidentul. Dar în realitate fusese părintele. Dacă văduva s-ar fi gândit în clipa aceea, şi-ar fi dat seama că preotul, în cei treizeci de ani de când trăia în sat, nu stătuse niciodată mai mult de cinci minute în casa ei. I se părea că în mobilierul care încărca din cale-afară salonul se manifesta vădit spiritul avid al stăpânei casei, în ciuda înrudirii ei cu episcopul, foarte îndepărtată, dar recunoscută. Pe deasupra, exista o legendă (sau o poveste adevărată) despre familia văduvei, care precis că nu ajunsese până la palatul episcopal, îşi zicea părintele, deşi colonelul Aureliano Buendia, văr primar cu văduva, pe care ea îl considera un nerecunoscător, declarase odată că episcopul nu vizitase satul în noul secol, pentru că se eschivase să-şi vadă ruda. În orice caz, indiferent ce-ar fi fost, adevăr sau legendă, cert e că părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar nu se simţea bine în casa aceea, a cărei unică locatară nu dăduse dovezi de milostenie şi se spovedea o singură dată pe an, răspunzând însă în doi peri atunci când el încerca s-o facă să vorbească despre moartea neclară a soţului ei. Dacă acum venise acolo, aşteptând ca ea să aducă un pahar cu apă pentru a stropi pasărea în agonie, era din pricina unei situaţii pe care el n-ar fi provocat-o în veci.

Până se întoarse văduva, preotul se aşeză într-un somptuos balansoar de lemn cioplit, simţind ciudata umezeală a acelei case care nu-şi redobândise liniştea de pe vremea când răsunase împuşcătura, cu mai bine de patruzeci de ani în urmă. Şi José Arcadio Buendia, fratele colonelului, căzuse cu faţa în jos, în zgomot de catarame şi pinteni, peste cizmele calde încă, pe care tocmai şi le scosese.

Când doamna Rebeca intră ca vântul în salon, îl văzu pe părintele Antonio Isabel stând în balansoar, cu aerul acela descumpănit care o îngrozea.

— Viaţa unui animal, spuse părintele, e tot atât de plăcută Domnului ca şi aceea a unui om.

Spunând asta, nu-şi aduse aminte de José Arcadio Buendia. Nici văduva nu-şi aminti. Dar ea era obişnuită să nu dea crezare cuvintelor preotului, de atunci de când vorbise din amvon despre cele trei dăţi în care îi apăruse diavolul. Fără să-i dea atenţie, luă pasărea în mână, o cufundă în vas şi apoi o scutură. Părintele observă că o făcea de mântuială, fără pic de milă şi cu o totală lipsă de grijă pentru viaţa acelei făpturi.

— Nu vă plac păsările, zise cu blândeţe, dar categoric.

Văduva îşi ridică pleoapele, cu o expresie nerăbdătoare şi duşmănoasă.

— Chiar dacă mi-ar fi plăcut vreodată, spuse, le-aş detesta acum când li s-a năzărit să moară prin case.

— Au murit multe, zise el implacabil. S-ar fi putut crede că în monotonia glasului său era multă viclenie.

— Toate, răspunse văduva. Şi adăugă, pe când scutura vietatea şi o punea sub o tigvă: Şi nu mi-ar fi păsat, dacă nu mi-ar fi rupt plasele de sârmă.

Lui i se păru că nu mai văzuse niciodată o inimă atât de împietrită. După o clipă, luându-l în mâna lui, preotul îşi dădu seama că trupul minuscul şi lipsit de apărare încetase să mai tresalte. Uită atunci de toate: de umezeala casei, de aviditate, de mirosul insuportabil de praf de puşcă al cadavrului lui José Arcadio Buendia şi desluşi adevărul miraculos care-i dădea târcoale de la începutul săptămânii. Chiar acolo, pe când văduva îl privea cum pleacă din casă cu pasărea moartă în mână şi cu o expresie ameninţătoare, avu parte de minunata revelaţie că asupra satului cădea o ploaie de păsări moarte şi că el, trimisul Domnului, cel predestinat, care cunoscuse fericirea pe când nu era atât de cald, uitase cu desăvârşire de Apocalips.

În ziua aceea se duse la gară, ca întotdeauna, dar nu-şi

dădu prea bine seama de ce făcea. Ştia vag că se întâmplă ceva pe lume, dar se simţea năuc, prostit, nevrednic de momentul acela. Stând pe banca din gară, se străduia să-şi aducă aminte dacă în Apocalips există ploaia de păsări moarte, însă uitase cu desăvârşire. Pe neaşteptate, îi veni în minte că întârzierea acasă la doamna Rebeca îl făcuse să piardă trenul; se ridică şi-şi înălţă capul peste geamurile sparte, pline de praf. Şi văzu la ceasul din birou că mai erau douăsprezece minute până la ora unu. Când se aşează la loc pe bancă simţi că se sufocă. Îşi aminti în momentul acela că e sâmbătă. Îşi făcu vânt o clipă cu evantaiul din frunze de palmier împletite, pierdut în tainicele sale nebuloase lăuntrice. Apoi îl exasperară nasturii sutanei, butonii ghetelor şi pantalonaşii de serj, lungi şi strâmţi, şi avu impresia, alarmat, că niciodată în viaţa lui nu-i fusese atât de cald.

Fără să se mişte de pe bancă, îşi descheie gulerul sutanei, îşi scoase din mânecă batista şi-şi şterse faţa congestionată, zicându-şi într-o străfulgerare de patetism că poate avea să asiste la un cutremur. Citise pe undeva despre asta. Totuşi, cerul era senin; un cer transparent şi albastru de pe care dispăruseră în chip misterios toate păsările. El observă culoarea şi transparenţa, dar uită pentru o clipă de păsările moarte. Acum se gândea la altceva, la faptul că era cu putinţă să se dezlănţuie o furtună. Însă cerul era diafan şi liniştit, de parcă ar fi fost cerul altui sat, îndepărtat şi diferit, unde nu simţise niciodată căldura, de parcă ochii aceia care-l priveau n-ar fi fost ai lui, ci ai altcuiva. Se uită apoi spre nord, peste acoperişurile de frunze de palmieri şi tablă ruginită, şi văzu lentul, tăcutul, echilibratul stol de ulii deasupra gropii cu gunoi.

Din vreun motiv misterios, simţi că în clipa aceea retrăia emoţiile pe care le încercase într-o duminică la seminar, cu puţin înainte de a fi hirotonisit. Rectorul îl autorizase să-i

folosească biblioteca particulară, şi el rămânea ceasuri întregi (îndeosebi duminica) cufundat în lectura unor cărţi îngălbenite, mirosind a lemn vechi şi cu adnotări în latină, făcute cu scrisul mărunt şi ascuţit al rectorului. Într-o duminică, după ce citise toată ziua, văzu că rectorul intră în încăpere şi se grăbeşte, neliniştit, să ia de pe jos un bilet care căzuse evident din paginile cărţii pe care o citea el. Observă tulburarea superiorului cu discretă nepăsare, dar reuşi să citească biletul. Nu erau decât câteva cuvinte, scrise cu litere clare şi drepte: „Madame Ivette est morte cette nuit”.[3] După mai bine de o jumătate de veac, văzând un stol de ulii deasupra satului uitat, îşi aminti de expresia posomorâtă a rectorului aşezat în dreptul lui, cu faţa vineţie în lumina asfinţitului şi cu respiraţia uşor alterată.

Impresionat de asocierea aceea, nu mai simţi atunci căldura, ci dimpotrivă, o muşcătură de gheaţă la stinghie şi în tălpi. I se făcu frică, fără să ştie exact din ce cauză, pierdut într-un hăţiş de idei confuze, între care îi era cu neputinţă să deosebească o senzaţie de greaţă şi copita Satanei împotmolită în noroi, şi o grămadă de păsări moarte căzând peste lume, în vreme ce el, Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar, rămânea nepăsător la evenimentul acela. Atunci se sculă, îşi ridică o mână descumpănită parcă pentru a schiţa un salut care se pierdu în neant şi exclamă îngrozit: „Evreul Rătăcitor!”.

În momentul acela fluieră trenul. Pentru prima oară în mulţi ani el nu-l auzi. Îl văzu intrând în gară, învăluit într-un fum gros, şi auzi grindina fărâmelor de cărbune pe plăcile de tablă ruginită. Dar asta se petrecu exact ca într-un vis îndepărtat şi indescifrabil, din care nu se trezi de-a binelea până după-amiază, puţin după ora patru, când îşi termină predica pe care avea s-o ţină duminică. Opt ore mai târziu, veniră după el să-l cheme să-i dea ultima

3 Madame Ivette a murit azi-noapte. (în franceză, în original) (n.tr.)

împărtăşanie unei femei care trăgea să moară.

Astfel că părintele n-a ştiut cine a venit cu trenul în ziua aceea. Ani de zile văzuse cum trec cele patru vagoane stricate şi decolorate şi nu-şi amintea să fi coborât vreodată cineva pentru a rămâne, cel puţin nu în ultimii ani. Înainte era altfel, atunci putea sta toată după-amiaza uitându-se cum trece un tren încărcat cu banane; o sută patruzeci de vagoane pline cu fructe, perindându-se fără oprire, până când, pe înserat, se ivea şi ultimul vagon, cu un om ţinând atârnată o lampă verde. Atunci zărea satul de partea cealaltă a căii ferate cu luminile aprinse şi i se părea că, doar văzându-l cum trece, trenul îl dusese în alt sat. Poate că de aici venea obiceiul lui de a se duce în fiecare zi la gară, chiar şi după ce fuseseră împuşcaţi muncitorii şi dispăruseră plantaţiile de bananieri şi odată cu ele, trenurile cu o sută patruzeci de vagoane, şi rămase doar acest tren galben şi plin de praf, care nu aducea şi nu lua pe nimeni.

Dar în sâmbăta aceea sosi cineva. Când părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar plecă de la gară, un băiat liniştit, care nu se deosebea prin nimic în afară de foame, îl văzu de la fereastra ultimului vagon chiar în clipa în care îşi aminti că nu mâncase de o zi întreagă. Îşi zise: „Dacă există un popă, trebuie să fie şi un hotel”. Se dădu jos din vagon, traversă strada încinsă de soarele metalic de august şi pătrunse în penumbra răcoroasă a unei case din dreptul gării, de unde răsuna discul uzat al unui gramofon. Mirosul, ascuţit de foamea de două zile, îi arătă că acolo este hotelul. Şi intră, fără să vadă tăbliţa: Hotel Macondo; o inscripţie pe care el n-avea s-o citească în viaţa lui.

Patroana era însărcinată în cinci luni şi ceva. Avea culoarea muştarului şi semăna intru totul cu maică-sa, când maică-sa fusese însărcinată cu ea. El ceru „un prânz cât mai repede cu putinţă”, iar ea, fără să se grăbească, îi

servi nişte supă cu un os fără carne şi o mâncare de banane verzi.

În secunda aceea fluieră trenul. Învăluit în aburii calzi şi îmbietori ai supei, el calculă distanţa care îl despărţea de gară şi imediat se simţi copleşit de acea confuză senzaţie de panică pricinuită de pierderea unui tren.

Încercă s-o ia la fugă. Ajunse până la uşă, speriat, dar nici nu făcu bine un pas dincolo de prag că-şi dădu seama că n-avea timp să prindă trenul. Când se întoarse la masă uitase de foame; văzu, lângă gramofon, o fată care-l privea ţintă, cu o expresie îngrozitoare de câine care dă din coadă. Pentru prima oară în ziua aceea îşi scoase pălăria dăruită de maică-sa cu două săptămâni în urmă şi şi-o strânse între genunchi, în timp ce termina de mâncat. Când se ridică de la masă, nu părea preocupat de pierderea trenului şi nici de perspectiva de a petrece un sfârşit de săptămână într-un sat al cărui nume nu se va osteni să-l afle. Se aşeză într-un ungher al încăperii, cu oasele spatelui rezemate de scaunul tare şi drept, şi rămase acolo un lung răstimp, fără să asculte discurile, până când fata care le alegea spuse:

— Pe coridor e mai răcoare.

El se simţi prost. Îi era greu să intre în vorbă cu necunoscuţi. Îl tulbura să-i privească pe oameni în faţă şi, când nu mai avea încotro, cuvintele îi ieşeau altfel decât le gândea.

— Da, răspunse. Şi simţi o uşoară înfiorare.

Încercă să se legene, uitând că nu stătea într-un balansoar.

— Cei care vin aici îşi trag un scaun pe coridor, unde-i mai răcoare, zise fata.

Iar el, auzind-o, îşi dădu seama cu îngrijorare că ea avea chef de taifas. Se încumetă s-o privească, în clipa în care tocmai învârtea manivela gramofonului. Părea că stă acolo de luni de zile, poate de ani, şi nu manifesta nici cel mai

mic interes să se mişte din loc. Învârtea manivela gramofonului, dar viaţa ei se concentrase asupra lui. Zâmbea.

— Mulţumesc, spuse el, încercând să se ridice, să imprime agilitate şi naturaleţe mişcărilor.

Fata nu-şi luă ochii de la el. Zise:

— Şi îşi lasă pălăria în cuier.

De data asta simţi că-i iau foc urechile. Se înfioră gândindu-se la modul acela de a sugera ceva. Se simţea stingherit, încolţit şi îl cuprinse iar panica, fiindcă pierduse trenul. Dar în secunda aceea patroana intră în încăpere.

— Ce face? întrebă.

— Îşi trage scaunul pe coridor, cum fac toţi, spuse fata.

El crezu că desluşeşte un accent batjocoritor în cuvintele ei.

— Nu vă deranjaţi, zise patroana. O să vă aduc eu un taburet.

Fata izbucni în râs, şi el se simţi descumpănit. Era cald. O căldură uscată şi densă, iar el era năduşit. Patroana târî până pe coridor un taburet de lemn cu fundul de piele. Dădu s-o urmeze când fata vorbi din nou.

— Ce-i rău e că o să-l sperie păsările, zise.

El apucă să vadă privirea dură pe care patroana i-o aruncă fetei. O privire rapidă, dar pătrunzătoare.

— Ce trebuie să faci tu e să-ţi ţii gura, o avertiză, şi se întoarse zâmbitoare spre el.

Atunci se simţi mai puţin singur şi îl încercă dorinţa de a vorbi.

— Ce spune? întrebă.

— Că la ora asta cad păsări moarte pe coridor, zise fata.

— Aşa zice ea, răspunse patroana. Se aplecă să aranjeze un buchet de flori artificiale de pe măsuţa din mijloc. Degetele ei aveau un tremur nervos.

— Nu zic degeaba, rosti fata. Chiar tu ai luat cu făraşul două alaltăieri.

Patroana o privi exasperată. Avea o expresie vrednică de milă şi o nevoie evidentă de a explica totul, până când n-o să mai rămână nici cea mai mică urmă de îndoială.

— Ce se întâmplă, domnule, e că alaltăieri băieţii au lăsat două păsări moarte pe coridor ca s-o necăjească şi apoi au zis că din cer cad păsări moarte. Ea înghite tot ce i se spune.

El zâmbi. Explicaţia i se părea foarte amuzantă; îşi frecă mâinile şi se uită iar la fată, care îl privea speriată. Gramofonul nu mai mergea. Patroana se retrase în camera de alături şi, când el se îndreptă spre coridor, fata stărui în şoaptă:

— Eu le-am văzut căzând. Crede-mă. Toată lumea le-a văzut.

Şi atunci lui i se păru că înţelege plăcerea ei de a pune gramofonul şi exasperarea patroanei.

— Da, zise compătimitor. Şi apoi, îndreptându-se spre coridor: Şi eu le-am văzut.

Afară, la umbra migdalilor, nu mai era atât de cald. Rezemă taburetul de cadrul uşii, îşi lăsă capul pe spate şi se gândi la maică-sa; maică-sa stând istovită în balansoar, alungând găinile cu o coadă lungă de mătură, dându-şi seama că pentru prima oară el nu e acasă.

Cu o săptămână în urmă, s-ar fi putut gândi că viaţa lui e ca o funie netedă şi dreaptă, întinsă din zorii zilei ploioase a ultimului război civil, când venise pe lume între cei patru pereţi de lut şi bambus ai unei şcoli rurale, până în acea dimineaţă de iunie în care împlinise douăzeci şi doi de ani, iar maică-sa se apropiase de hamacul lui pentru a-i dărui o pălărie cu un bilet: „Iubitului meu băiat, de ziua lui”. Uneori, se scutura de rugina trândăvelii şi i se făcea dor de şcoală, de tabla mare, de harta ţinutului acoperit tot cu murdărie de muscă, de lungul şir de căni atârnate pe perete sub numele fiecărui copil. Acolo nu era cald. Era un sat verde şi liniştit, cu nişte găini cu picioare lungi cenuşii,

care treceau prin sala de clasă pentru a se duce să facă ouă sub dulapul cu oale. Maică-sa era pe atunci o femeie tristă şi închisă în sine. Se aşeza la asfinţit în adierea vântului dinspre plantaţiile de cafea şi spunea: „Manaure e satul cel mai frumos din lume”; şi apoi, cu faţa întoarsă spre el, văzându-l cum se ridică în tăcere din hamac: „Când ai să fii mare, îţi vei da seama de asta”. Dar nu şi-a dat seama de nimic. Nu şi-a dat seama la cincisprezece ani, când era deja prea mare pentru vârsta lui, plesnind de sănătatea aceea insolentă şi nepăsătoare pe care o dă trândăvia. Până la vârsta de douăzeci de ani, viaţa lui n-a fost în esenţă altceva decât nişte schimbări de poziţie în hamac. Dar pe vremea aceea maică-sa, obligată de reumatism, a părăsit şcoala de care se ocupase timp de optsprezece ani şi s-au dus să locuiască într-o casă cu două camere şi o curte enormă, unde au crescut găini cu picioare cenuşii, ca acelea care treceau prin sala de clasă.

Creşterea găinilor a fost primul lui contact cu realitatea. Şi fusese şi singurul până în luna iulie, când maică-sa s-a gândit la pensionare şi a socotit că băiatul ei avea suficientă minte ca să se ocupe de formalităţi. El a participat în chip eficace la pregătirea actelor şi a avut chiar tactul necesar pentru a-l convinge pe paroh să schimbe cu şase ani certificatul de botez al mamei, care nu avea încă vârsta de pensionare. Joi primise ultimele instrucţiuni, însoţite scrupulos de amănunte datorate experienţei ei pedagogice, şi plecase la oraş cu doisprezece pesos, un schimb de rufe curate, dosarul cu acte şi o idee cu totul rudimentară despre ce înseamnă „pensionare”, cuvânt pe care el îl interpreta ca fiind o anumită sumă de bani pe care trebuia să i-o înmâneze guvernul ca să înjghebe o crescătorie de porci.

Aţipi pe coridorul hotelului, toropit de zăpuşeală, şi nu-i trecu prin minte să se gândească la gravitatea situaţiei lui. Îşi zicea că totul avea să se rezolve a doua zi, când trenul

se va întoarce, aşa că singura lui preocupare era să aştepte duminica pentru a-şi relua călătoria şi a nu-şi mai aminti în veci de satul ăsta, unde era o căldură de neîndurat.

Puţin înainte de ora patru, căzu într-un somn incomod şi năduşit, părându-i rău, în timp ce dormea, că nu-şi adusese hamacul. Atunci îşi dădu seama că uitase în tren legătura cu rufe şi dosarul cu actele de pensionare. Se trezi brusc, tresărind, cu gândul la maică-sa, cuprins de panică.

Luminile se aprinseseră în sat când el îşi trase scaunul până în sală. Nu cunoştea iluminatul electric, aşa că se simţi adânc impresionat văzând becurile sărăcăcioase şi pătate din hotel, îşi aminti apoi că maică-sa îi vorbise despre asta şi trase mai departe scaunul până în salon, încercând să se ferească de muscoii care se izbeau ca nişte proiectile de oglinzi. Mâncă fără poftă, năucit de evidenţa situaţiei în care se afla, de căldura necruţătoare, de amărăciunea singurătăţii care-l copleşea pentru prima oară în viaţă. După ora nouă, fu însoţit în fundul casei, într-o cameră cu pereţii de lemn acoperiţi cu ziare şi reviste. La miezul nopţii, era cufundat într-un somn mocirlos şi febril, în timp ce, la cinci străzi distanţă, părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar, întins cu faţa în sus în patul lui de scânduri, se gândea că experienţele din noaptea aceea adevereau predica pe care o avea pregătită pentru şapte dimineaţa. Părintele se odihnea îmbrăcat cu pantalonaşii de serj, lungi şi strâmţi, împresurat de bâzâitul dens al ţânţarilor. Cu puţin înainte de ora douăsprezece, traversase satul dintr-un capăt în altul, ca să-i dea ultima împărtăşanie unei femei, şi se întorsese exaltat şi nervos, aşa că puse vasele sfinte lângă pat şi se întinse să-şi repete predica. Stătu aşa câteva ceasuri, culcat cu faţa în sus, până când auzi strigătul îndepărtat al unei prigorii în zori. Atunci încercă să se scoale, se ridică anevoie în capul oaselor, călcă pe clopoţel, apoi căzu pe

burtă pe pardoseala zgrunţuroasă şi tare a camerei.

Abia îşi veni în fire când îl străbătu un junghi într-o parte. În clipa aceea îşi dădu seama de toată greutatea care-l apăsa: pe lângă greutatea trupului, cea a păcatelor şi cea a vârstei. Simţi pe obraz tăria pietrelor de pe jos care de atâtea ori, pe când îşi pregătea predicile, îi folosiseră spre a-şi face o idee exactă despre drumul care duce în iad. „Cristoase!”, îngăimă speriat, zicându-şi: „Precis că n-o să mă mai pot ridica în picioare”.

Nu ştiu cât timp rămase neclintit acolo jos, fără să se gândească la nimic, fără să-şi amintească măcar să se roage cu patimă pentru o moarte uşoară. Ca şi cum, în realitate, ar fi fost mort pentru o clipă. Însă, când îşi recapătă cunoştinţa, nu mai simţi nici durere şi nici frică. Văzu dunga lividă de sub uşă; auzi, îndepărtat şi trist, strigătul cocoşilor şi-şi dădu seama că e viu şi că îşi amintea la perfecţie cuvintele predicii.

Când trase zăvorul de la uşă, se lumina de ziuă. Durerea încetase şi avea chiar senzaţia că izbitura îl uşurase de povara bătrâneţii. Toată bunătatea, toate rătăcirile şi suferinţele satului îi pătrunseră în suflet când respiră aerul acela care era o umezeală albastră plină de cânt de cocoşi. Apoi se uită în jur, parcă pentru a se împăca iar cu singurătatea, şi văzu în penumbra blândă a zorilor, una, două, trei păsări moarte pe coridor.

Preţ de nouă minute, se uită la cele trei leşuri, gândindu-se că, aşa cum spunea şi în predica din acea zi, acea moarte colectivă a păsărilor impunea o ispăşire. Pe urmă, se duse în celălalt capăt al coridorului, luă păsările moarte, se întoarse la butoi, dădu la o parte capacul şi aruncă păsările una câte una în apa verde şi stătută, fără să ştie prea bine de ce face asta. „Trei şi cu trei fac jumate de duzină într-o săptămână”, îşi zise, şi o miraculoasă străfulgerare de luciditate îl făcu să înţeleagă că avea de îndurat ziua cea mare a vieţii lui.

La şapte, începuse căldura. La hotel, singurul client aştepta micul dejun. Fata cu gramofonul nu se trezise încă. Patroana se apropie de el şi în clipa aceea parcă în pântecele ei umflat ar fi răsunat cele şapte bătăi de pendulă.

— Asta pentru că ai scăpat trenul, zise pe un ton de compătimire tardivă. Îi adusese mâncarea: cafea cu lapte, un ou la capac şi felii de banană verde.

El încercă să mănânce, dar nu-i era foame. Se simţea alarmat că începuse deja căldura. Era leoarcă de sudoare. Se sufoca. Dormise prost, îmbrăcat, şi acum avea puţină febră. Era din nou cuprins de panică şi-şi aduse aminte de maică-sa chiar în momentul în care patroana veni să strângă farfuriile, strălucitoare în rochia ei nouă, cu flori mari verzi. Rochia patroanei îi aminti că era duminică.

— E slujbă la biserică? o întrebă.

— Da, este, răspunse femeia. Dar ca şi cum n-ar fi, pentru că nu vine mai nimeni. Pentru că n-au vrut să trimită un preot nou.

— Şi ce se întâmplă cu cel de acum?

— Păi, are aproape o sută de ani şi mai e şi cam ţicnit, spuse femeia şi rămase nemişcată, dusă pe gânduri, cu toate farfuriile într-o mână. Apoi zise: Deunăzi a jurat din amvon că-l văzuse pe diavol şi de atunci mai nimeni n-a mai venit la slujbă.

Aşa că se duse la biserică, şi din pricina disperării, şi din curiozitatea de a cunoaşte un om de o sută de ani. Observă că era un sat mort, cu străzi nesfârşite şi pline de praf, cu case întunecoase de lemn, cu acoperiş de tablă, care păreau nelocuite. Aşa era satul în ziua de duminică: străzi fără iarbă, case cu plase de sârmă şi un cer adânc, minunat, deasupra arşiţei înăbuşitoare. Se gândi că nu exista acolo niciun semn care să-i îngăduie să deosebească duminica de oricare altă zi şi, în vreme ce mergea pe strada pustie, îşi aminti iar de maică-sa: „Toate străzile din

toate satele duc neapărat la biserică sau la cimitir”. În clipa aceea ajunse într-o piaţetă pietruită, cu o biserică albă cu o turlă şi un cocoş de lemn în vârf, şi un ceas oprit la patru şi zece.

Traversă piaţa fără grabă, urcă cele trei trepte din pridvor, simţi imediat mirosul sudorii omeneşti amestecat cu cel de tămâie şi pătrunse în calda penumbră a bisericii aproape pustii.

Părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar tocmai se urcase în amvon. Când era gata să-şi înceapă predica, văzu un băiat care intra cu pălăria pe cap. Îl văzu cum cercetează cu ochii lui mari, senini şi diafani biserica aproape goală. Îl văzu aşezându-se în ultima bancă, cu capul aplecat într-o parte şi mâinile pe genunchi.

Îşi dădu seama că era străin de partea locului. Locuia în sat de peste douăzeci de ani şi ar fi putut recunoaşte pe oricare dintre localnici după miros. De aceea ştia că băiatul care tocmai intrase era un străin. Dintr-o privire scurtă, dar pătrunzătoare, observă că era o fiinţă taciturnă şi puţin tristă, şi că avea hainele murdare şi mototolite. „Ca şi cum ar fi dormit îmbrăcat multă vreme”, îşi zise, cu un simţământ în care se amestecau sila şi compătimirea. Dar pe urmă, văzându-l aşezat pe bancă, simţi cum i se revarsă din suflet un val de recunoştinţă şi se apucă să ţină pentru el marea predică a vieţii lui. În vremea asta, îşi zicea: „Cristoase, fă să-şi amintească de pălărie, ca să nu fiu nevoit să-l dau afară din biserică”. Şi îşi începu predica.

Mai întâi vorbi fără să-şi dea seama de propriile cuvinte. Nici măcar nu se asculta. Abia dacă auzea melodia nedesluşită şi slobodă care curgea dintr-un izvor adormit în sufletul lui de la începutul lumii. Avea certitudinea nelămurită că vorbele îi ieşeau clare, potrivite, exacte, în ordinea şi în scopul prevăzute. Simţea cum un abur fierbinte îi apăsa măruntaiele. Dar mai ştia şi că spiritul îi era purificat de orice vanitate şi că senzaţia de plăcere

care-i desfăta simţurile nu era îngâmfare, nici revoltă, nici trufie, ci bucuria neprihănită a credinţei lui întru Domnul.

În dormitorul ei, doamna Rebeca se simţea istovită, ştiind că în curând căldura avea să devină de neîndurat. Dacă n-ar fi fost legată de sat printr-o teamă obscură de tot ce e nou, şi-ar fi strâns vechiturile într-un cufăr cu naftalină şi ar fi plecat să cutreiere lumea, cum făcuse străbunicul ei, după cum i se povestise. Dar în străfundul sufletului ştia că îi este hărăzit să moară în sat, undeva între coridoarele acelea nesfârşite şi cele nouă dormitoare ale căror plase de sârmă, îşi spunea, avea să le înlocuiască, atunci când căldura va trece, cu geamuri vălurite. Aşadar, va rămâne acolo, hotărî (şi asta era o hotărâre pe care o lua mereu când îşi făcea ordine în dulapul de haine) şi mai hotărî să-i scrie „ilustrului meu văr" ca să trimită un preot tânăr, pentru a se putea duce iar la biserică, cu pălăria ei cu flori mărunte de catifea şi pentru a auzi din nou slujba în bună ordine şi predici chibzuite şi pilduitoare. „Mâine e luni", îşi zise, începând să se gândească odată pentru totdeauna la formula de adresare din scrisoarea către episcop (formulă pe care colonelul Buendia ar fi calificat-o drept frivolă şi nerespectuoasă), când Argénida deschise brusc uşa cu plasă de sârmă şi exclamă:

— Doamnă, se zice că părintele a înnebunit în amvon!

Văduva întoarse spre uşă un chip tomnatic şi acru, cu desăvârşire al ei.

— De cel puţin cinci ani e nebun, spuse. Şi continuă să se ocupe atentă de aranjarea hainelor, adăugând: Probabil că l-a văzut iar pe diavol.

— Acum n-a fost diavolul, spuse Argénida.

— Şi atunci, cine? întrebă doamna Rebeca, ţeapănă, indiferentă.

— Acum zice că l-a văzut pe Evreul Rătăcitor.

Văduva simţi că i se face pielea de găină. Îi trecură prin cap puzderie de idei încurcate, printre care nu putea

deosebi plasele de sârmă rupte, căldura, păsările moarte şi duhoarea, când auzi cuvintele astea pe care nu şi le mai aducea aminte din serile copilăriei ei îndepărtate: „Evreul Rătăcitor”. Şi atunci începu să se îndrepte lividă, îngheţată spre Argénida, care se uita la ea cu gura căscată.

— E adevărat, spuse cu o voce care-i venea din rărunchi. Acum îmi explic de ce mor păsările.

Împinsă de groază, îşi puse o mantilă neagră brodată şi străbătu ca o adiere lungul coridor şi salonul înţesat de obiecte decorative, şi antreul, şi cele două străzi care o despărţeau de biserică, unde părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar, transfigurat, spunea: „...Vă jur că l-am văzut! Vă jur că mi-a ieşit în cale în zori, când mă întorceam acasă după ce-i dădusem sfânta împărtăşanie nevestei lui Jonás, dulgherul! Vă jur că avea chipul întunecat de blestemul Domnului şi lăsa în trecere o dâră de cenuşă arzătoare!”

Discursul rămase trunchiat, plutind în aer. Îşi dădu seama că nu-şi putea stăpâni tremurul mâinilor, că tot trupul i se scutura şi că pe şira spinării îi aluneca încet un firicel de sudoare îngheţată. Îi era rău, simţea că tremură şi că îi este sete şi mai simţea o răscoală în maţe şi o rumoare care răsună ca o notă profundă de orgă în măruntaie. Atunci îşi dădu seama de adevăr.

Văzu că era lume în biserică şi că prin mijloc venea doamna Rebeca, patetică, spectaculoasă, cu braţele în lături şi chipul amar şi rece îndreptat în sus. Înţelese vag ce se petrece şi avu chiar luciditatea suficientă pentru a pricepe că ar fi fost o vanitate din partea lui să creadă că patrona un miracol.

Îşi sprijini cu umilinţă mâinile tremurătoare pe balustrada de lemn şi-şi reluă predica.

— Atunci s-a îndreptat spre mine, zise. Şi de data asta îşi ascultă propria voce convingătoare, pasionată. S-a îndreptat spre mine şi avea ochii de smarald şi o claie de

păr aspru şi duhnea ca un ţap. Iar eu am ridicat mâna ca să-l dojenesc în numele Domnului şi i-am spus: „Opreşte-te! Duminica n-a fost niciodată o zi bună de sacrificat un miel”.

Când sfârşi discursul, începuse căldura. Căldura nemiloasă, densă şi arzătoare a acelui august de neuitat. Dar părintele Antonio Isabel nu-şi mai dădea seama de căldură. Ştia că acolo, în spatele lui, era satul îngenunchiat din nou, impresionat de predică, dar nici măcar nu se bucura de asta. Nici măcar nu se bucura de perspectiva imediată că vinul îi va alina gâtlejul distrus. Se simţea stingher şi deplasat. Se simţea ameţit şi nu se putea concentra în momentul suprem al sacrificiului. De la o vreme, i se tot întâmpla, dar acum a fost altceva, fiindcă gândirea lui era stăpânită de o nelinişte limpede. Atunci, pentru prima oară în viaţa lui, cunoscu trufia. Şi, aşa cum îşi imaginase şi cum o definise în predicile lui, simţi că trufia era o necesitate întocmai ca setea. Închise energic tabernacolul şi spuse:

— Pitagora!

Acolitul, un copil cu capul ras şi lucios, finul părintelui Antonio Isabel, căruia el îi pusese numele, veni lângă altar.

— Strânge pomana! porunci preotul.

Copilul clipi, se întoarse cu spatele, apoi zise cu o voce abia auzită:

— Nu ştiu unde e tăviţa.

Era adevărat. De luni de zile nu se mai strângea pomana.

— Atunci, caută o pungă mare în sacristie şi strânge cât poţi de mult, spuse părintele.

— Şi ce să spun? întrebă băiatul.

Preotul contemplă gânditor ţeasta rasă şi albastră, încheieturile proeminente. Acum îi veni lui rândul să clipească:

— Spune că e pentru izgonirea Evreului Rătăcitor,

răspunse şi simţi că, zicând asta, o mare greutate îi apăsa inima. O clipă nu mai auzi decât sfârâitul lumânărilor în biserica tăcută şi propria respiraţie agitată şi anevoioasă. Apoi, punându-şi mâna pe umărul acolitului care îl privea cu ochii rotunzi, speriaţi, spuse:

— Apoi iei banii şi-i duci băiatului care era singur la început şi-i spui că sunt de la părinte, ca să-şi cumpere o pălărie nouă.

Trandafiri artificiali
(1962)

Mişcându-se pe dibuite în penumbra zorilor, Mina îşi puse rochia fără mâneci, pe care, cu o seară în urmă, o atârnase lângă pat, şi scotoci în cufăr căutând mânecile detaşabile. Le căută apoi în cuiele de pe pereţi şi din spatele uşilor, încercând să nu facă zgomot pentru a nu-şi trezi bunica oarbă care dormea în aceeaşi cameră. Dar, când se obişnui cu întunericul, îşi dădu seama că bunica se sculase şi se duse la bucătărie s-o întrebe de mâneci.

— Sunt în baie, spuse oarba. Le-am spălat aseară.

Erau acolo, atârnate pe o sârmă, prinse cu două cârlige de lemn. Erau încă umede. Mina se întoarse în bucătărie şi le întinse pe pietrele cuptorului. În faţa ei, oarba amesteca în cafea, cu pupilele moarte aţintite la brâul de cărămizi de pe coridor, unde se înşirau glastre cu ierburi tămăduitoare.

— Să nu-mi mai iei lucrurile, spuse Mina. Zilele astea nu se poate şti dacă e soare.

Oarba îşi îndreptă capul spre voce.

— Uitasem că e prima vineri, zise.

După ce verifică, respirând adânc, că era gata cafeaua, dădu la o parte ulcica de pe cuptor.

— Pune o hârtie dedesubt, fiindcă pietrele astea sunt murdare, zise.

Mina îşi frecă arătătorul pe pietrele cuptorului. Erau murdare, dar de o crustă de funingine întărită, care n-avea să murdărească mânecile, dacă nu se frecau de pietre.

— Dacă se murdăresc, tu răspunzi! o ameninţă.

Oarba îşi turnase cafea într-o ceaşcă.

— Eşti mânioasă, spuse, târând un scaun până pe coridor. E o pângărire să te împărtăşeşti când eşti mânios. Se aşeză să bea cafea în dreptul trandafirilor din curte.

Când răsună al treilea dangăt pentru slujbă, Mina luă

mânecile de pe cuptor, dar erau încă umede. Totuşi, şi le puse. Părintele Angel nu o va împărtăşi cu o rochie cu umerii descoperiţi. Nu se spălă pe faţă. Îşi înlătură cu un prosop resturile de fard. Luă din cameră cartea de rugăciuni şi mantila şi ieşi în stradă. După un sfert de ceas, era înapoi.

— Ai să ajungi după liturghie, spuse oarba, aşezată în dreptul trandafirilor din curte.

Mina se duse drept la closet.

— Nu mă pot duce la biserică, zise. Mânecile sunt ude şi rochia toată mototolită. Se simţi urmărită de o privire clarvăzătoare.

— E prima vineri, şi tu nu te duci la slujbă, spuse oarba.

Întorcându-se de la closet. Mina îşi turnă o ceaşcă de cafea şi se aşează pe treapta văruită, lângă oarbă. Dar nu-şi putu bea cafeaua.

— Tu eşti de vină, şopti, cu o ranchiună surdă, simţind că o sufocă plânsul.

— Plângi! exclamă oarba.

Puse vasul cu apă lângă glastrele cu busuioc de pădure şi ieşi în curte, repetând:

— Plângi!

Mina puse ceaşca pe jos înainte de a se ridica.

— Plâng de furie, recunoscu. Şi adăugă, aşezându-se lângă bunica: Trebuie să te spovedeşti, pentru că m-ai făcut să pierd slujba din prima vineri.

Oarba rămase nemişcată, aşteptând ca Mina să închidă uşa la dormitor. Apoi se îndreptă spre capătul coridorului. Se aplecă, pipăind, până găsi pe jos ceaşca neatinsă. Pe când vărsa cafeaua în ulcica de lut, spuse:

— Domnul ştie că am cugetul împăcat.

Mama Minei ieşi din dormitor.

— Cu cine vorbeşti? întrebă.

— Cu nimeni, răspunse oarba. Ţi-am spus doar că îmi pierd minţile.

Închisă în camera ei, Mina îşi descheie pieptarul şi scoase trei cheiţe pe care le avea prinse cu un ac de siguranţă. Cu una dintre cheiţe descuie sertarul de jos al dulapului şi scoase un cufăr de lemn în miniatură. Îl deschise cu cealaltă cheiţă. Înăuntru era un teanc de scrisori pe hârtie colorată, legat cu un elastic. Şi le băgă în sân, puse cufăraşul la loc şi încuie iar sertarul cu cheiţa. Apoi se duse la closet şi aruncă scrisorile în fundul vasului.

— Credeam că eşti la slujbă, îi spuse maică-sa.

— Nu s-a putut duce, interveni oarba. Am uitat că e prima vineri şi i-am spălat mânecile aseară.

— Sunt încă umede, murmură Mina.

— A fost nevoită să lucreze mult zilele astea, spuse oarba.

— Trebuie să termin pentru Paşti o sută cincizeci de duzini de trandafiri, zise Mina.

Soarele începu să ardă devreme. Înainte de ora şapte, Mina îşi instală în camera mare atelierul de trandafiri artificiali: un coş plin cu petale şi sârme, o cutie cu hârtie elastică, două perechi de foarfeci, o bobină de aţă şi o sticluţă cu clei. După un moment, sosi Trinidad, ţinând cutia ei de carton sub braţ, să o întrebe de ce nu venise la slujbă.

— N-aveam mâneci, răspunse Mina.

— Oricine ar fi putut să ţi le împrumute, spuse Trinidad.

Îşi trase un scaun ca să se aşeze lângă coşul cu petale.

— Se făcuse târziu, se scuză Mina.

Termină un trandafir. Apoi aduse coşul mai aproape, pentru a încreţi petalele cu foarfeca. Trinidad puse cutia de carton pe jos şi se apucă şi ea de treabă.

— Ţi-ai cumpărat pantofi? o întrebă.

— În cutie sunt şoareci morţi, zise Trinidad.

Fiindcă Trinidad era expertă în încreţitul petalelor, Mina începu să facă tulpini de sârmă, îmbrăcându-le în hârtie verde. Lucrară în tăcere, fără să ia seama că soarele

înainta în camera mare, împodobită cu tablouri idilice şi fotografii de familie. Când termină tulpinile, Mina întoarse spre Trinidad un chip care părea oarecum ireal. Trinidad încreţea petale cu o iscusinţă admirabilă, abia mişcându-şi degetele, ţinându-şi picioarele foarte strânse. Mina se uită la pantofii ei bărbăteşti. Trinidad îşi feri privirea, fără să-şi ridice capul, abia trăgându-şi picioarele înapoi şi se opri din lucru.

— Ce s-a întâmplat? întrebă.

Mina se aplecă spre ea.

— A plecat, spuse.

Trinidad îşi scăpă foarfecele în poală.

— Nu.

— A plecat, repetă Mina.

Trinidad o privi fără să clipească. O cută verticală îi împărţi sprâncenele îmbinate.

— Şi acum? întrebă.

Mina răspunse fără să-i tremure vocea.

— Acum, nimic.

Trinidad dădu să plece înainte de ora zece.

Scăpată de povara secretului ei, Mina o reţinu un moment, ca să arunce şoarecii morţi în closet. Oarba tundea tufa de trandafiri.

— Pun rămăşag că nu ştii ce am în cutia asta, îi spuse Mina trecând pe lângă ea.

Făcu să răsune cutia cu şoareci.

Oarba îşi încordă auzul.

— Mai clatin-o o dată, zise.

Mina o mişcă din nou, însă oarba nu putu recunoaşte ce era înăuntru, nici după ce ascultă şi a treia oară, cu arătătorul pe lobul urechii.

— Sunt şoarecii care s-au prins azi-noapte în cursele din biserică, spuse Mina.

La întoarcere, trecu pe lângă oarbă fără să scoată o vorbă. Dar oarba se luă după ea. Când ajunse în camera

mare, Mina stătea singură lângă fereastra închisă, terminând trandafirii artificiali.

— Mina, zise oarba. Dacă vrei să fii fericită, nu face mărturisiri străinilor.

Mina o privi fără să spună nimic. Oarba se aşeză pe scaunul din faţa ei şi încercă să lucreze şi ea. Dar Mina nu o lăsă.

— Eşti nervoasă, observă oarba.

— Din vina ta, zise Mina.

— De ce n-ai fost la biserică? întrebă oarba.

— Tu ştii mai bine ca nimeni altcineva.

— Dacă ar fi fost din cauza mânecilor, nu te-ai fi deranjat să mai ieşi din casă, spuse oarba. Pe drum te aştepta cineva care te-a supărat.

Mina îşi trecu mâinile prin faţa ochilor bunicii, ştergând parcă un geam invizibil.

— Eşti ghicitoare, zise.

— Te-ai dus de două ori la closet în dimineaţa asta, remarcă oarba. Niciodată nu te duci mai mult de o dată.

Mina făcea mai departe trandafiri.

— Ai fi în stare să-mi arăţi ce păstrezi în sertarul de la dulap? întrebă oarba.

Fără grabă, Mina înfipse trandafirul în rama de la fereastră, scoase cele trei cheiţe din pieptar şi le puse în mâna oarbei. Ea însăşi îi strânse degetele peste ele.

— Du-te să vezi cu ochii tăi, răspunse.

Oarba cercetă cheiţele cu buricele degetelor.

— Ochii mei nu pot vedea în fundul closetului.

Mina îşi înălţă capul şi atunci încercă o senzaţie diferită: simţi că oarba ştia că o privea.

— Bagă-te în fundul closetului dacă te interesează atâta lucrurile mele.

Oarba nu luă în seamă întreruperea.

— Mereu scrii în pat până în zori, spuse.

— Chiar tu stingi lumina, zise Mina.

— Şi imediat tu aprinzi lanterna, afirmă oarba. Aş putea să-ţi spun, după respiraţia ta, ce anume scrii.

Mina se strădui să nu se înfurie.

— Mă rog, spuse, fără să-şi ridice capul. Şi presupunând că-i aşa: ce-i cu asta?

— Nimic, răspunse oarba. Numai că te-a făcut să pierzi împărtăşania din prima vineri.

Mina luă cu amândouă mâinile bobina de aţă, foarfecele şi un pumn de tulpini şi de trandafiri neterminaţi. Puse totul în coş şi îşi înfruntă bunica.

— Vrei atunci să-ţi spun ce m-am dus să fac la closet? întrebă. Amândouă rămaseră în aşteptare, până când Mina îşi răspunse la întrebare: M-am dus să-mi fac nevoile.

Oarba aruncă în coş cele trei cheiţe.

— Ar fi o scuză bună, mormăi, îndreptându-se spre bucătărie. M-ai fi convins dacă n-ar fi pentru prima oară în viaţa ta când te aud spunând o vulgaritate.

Mama Minei venea pe coridor din capătul celălalt, cu braţele pline de trandafiri cu spini.

— Ce se întâmplă? întrebă.

— Se întâmplă că eu sunt nebună, zise oarba. Dar, după cât se pare, n-aveţi de gând să mă duceţi la balamuc până nu încep să arunc cu pietre.

Funeraliile Mamei Mari
(1962)

Aceasta este, oameni neîncrezători din lumea întreagă, povestea adevărată a Mamei Mari, suverana absolută a regatului Macondo, care a trăit ca stăpână vreme de nouăzeci şi doi de ani şi a murit ca o sfântă într-o marţi din septembrie trecut, iar la funeraliile ei a venit Suveranul Pontif.

Acum că naţiunea zguduită în străfundurile fiinţei sale şi-a recăpătat echilibrul; acum că lăutarii din San Jacinto, contrabandiştii din Guajira, orezarii din Sinú, prostituatele din Guacamayal, vrăjitorii din Sierpe şi cultivatorii de banane din Aracataca şi-au pus hamacele ca să se refacă după veghea istovitoare; acum că şi-au regăsit liniştea şi şi-au reluat funcţiile de stat preşedintele Republicii şi miniştrii lui şi toţi cei care au reprezentat puterea publică şi forţele supranaturale în cea mai strălucită ocazie funerară pe care o înregistrează analele istorice; acum că Suveranul Pontif s-a înălţat la Ceruri cu toată râvna şi că e imposibil să treci prin Macondo din pricina sticlelor goale, a mucurilor de ţigări, a oaselor roase, a cutiilor de conserve şi a hârtiilor şi excrementelor lăsate de mulţimea care a venit la înmormântare, acum e momentul să proptim un taburet în uşa dinspre stradă şi să ne apucăm să povestim de la început amănuntele acestei comoţii naţionale, înainte ca istoricii să aibă timp să ajungă.

Acum paisprezece săptămâni, după nesfârşite nopţi cu cataplasme, comprese cu muştar şi ventuze, răpusă de agonia delirantă, Mama Mare dădu poruncă să fie aşezată în vechiul ei balansoar de liane pentru a-şi exprima ultima voinţă. Era singura cerinţă de care mai avea nevoie pentru a muri. În dimineaţa aceea, prin mijlocirea părintelui Antonio Isabel, îşi puse ordine în treburile sufletului şi nu-i mai rămânea decât să facă la fel cu cele ale averii ei, cu cei

nouă nepoţi, moştenitorii ei universali, care vegheau în jurul patului. Parohul, care vorbea singur şi era pe punctul de a împlini o sută de ani, rămase în cameră. Fusese nevoie de zece oameni ca să-l urce în dormitorul Mamei Mari şi se luase hotărârea să fie lăsat acolo, ca să nu mai trebuiască să-l coboare şi apoi să-l urce iar în clipa de pe urmă.

Nicanor, nepotul cel mare, gigantic şi posomorât, îmbrăcat în kaki, cu cizme cu pinteni şi un revolver calibrul 38, cu ţeava lungă, fixat sub cămaşă, se duse să-l caute pe notar. Uriaşul conac cu două etaje, mirosind a melasă şi a busuioc de pădure, cu încăperile lui întunecate înţesate de cufere şi vechituri de la patru generaţii ajunse acum praf şi pulbere, era paralizat de o săptămână în aşteptarea acelui moment. Pe lungul coridor din mijloc, cu cârlige în pereţi, unde odinioară se atârnau porci jupuiţi şi cerbi ca să li se scurgă sângele, în duminicile toropitoare de august, peonii dormeau îngrămădiţi pe sacii de sare şi unelte agricole, în aşteptarea poruncii de a pune şaua pe cai pentru a răspândi vestea cea rea pe tot cuprinsul moşiei nemărginite. Restul familiei se afla în salon. Femeile livide, vlăguite din pricina moştenirii şi a priveghiului, purtau un doliu riguros care era suma a nenumărate doliuri suprapuse. Rigiditatea matriarhală a Mamei Mari îi împrejmuise averea şi numele cu un gard solemn de sârmă, înăuntrul căruia unchii se căsătoreau cu fetele nepoatelor, şi verii cu mătuşile, şi fraţii cu ale lor cumnate, până alcătuiau un hăţiş întortocheat de înrudiri de sânge care transformară procreaţia într-un cerc vicios. Numai Magdalena, cea mai mică dintre nepoate, izbuti să scape din încercuire; terorizată de halucinaţii, se lăsă exorcizată de părintele Antonio Isabel, se rase în cap şi renunţă la bucuriile şi vanităţile lumii, făcându-şi noviciatul la Prefectura Apostolică. Pe lângă familia oficială şi exercitându-şi dreptul primei nopţi, bărbaţii

umpluseră ferme, coclauri şi cătune cu o întreagă descendenţă bastardă, care mişuna printre servitorime, fără nume de familie, în calitate de fini, favoriţi şi protejaţi ai Mamei Mari.

Iminenţa morţii agită extenuanta expectativă. Vocea muribundei, obişnuită cu omagierea şi supunerea, nu fu mai sonoră decât cel mai grav sunet de orgă în încăperea închisă, dar răsună în cele mai îndepărtate colţuri ale moşiei. Nimeni nu era nepăsător faţă de moartea ei. În secolul acesta, Mama Mare fusese centrul de gravitate al regatului Macondo, aşa cum fraţii ei, părinţii ei şi părinţii părinţilor ei fuseseră în trecut o hegemonie de două veacuri. Satul se întemeiase în jurul numelui ei. Nimeni nu-i cunoştea obârşia, nici limitele şi nici valoarea reală a patrimoniului, dar toată lumea se obişnuise să creadă că Mama Mare e stăpâna apelor curgătoare şi stătătoare, a apelor de la ploile căzute şi de la cele care vor cădea, a drumurilor vicinale, a stâlpilor de telegraf, a anilor bisecţi şi a căldurii, şi că, pe deasupra, avea un drept moştenit asupra vieţilor şi fermelor. Când se aşeza să respire răcoarea serii în balconul casei, cu toată greutatea măruntaielor şi a autorităţii ei revărsate în vechiul balansoar de liane, părea într-adevăr infinit de bogată şi puternică, matroana cea mai bogată şi mai puternică din lume.

Nimănui nu-i trecuse prin minte că Mama Mare ar fi muritoare, în afară de membrii tribului ei şi de ea însăşi, îmboldită de premoniţiile senile ale părintelui Antonio Isabel. Dar ea avea încredere că o să trăiască mai mult de o sută de ani, ca bunica ei din partea mamei, care în războiul din 1875 a înfruntat o patrulă a colonelului Aureliano Buendia, baricadându-se în bucătăria ei de la moşie. Numai în luna aprilie a acestui an a înţeles Mama Mare că Domnul nu-i acorda privilegiul de a lichida personal, în dreaptă încăierare, o hoardă de masoni

federalişti.

În prima săptămână de dureri, medicul familiei a ţinut-o cu cataplasme cu muştar şi în şosete de lână. Era un medic ereditar, laureat la Montpellier, adversar din convingere filosofică al progreselor ştiinţei lui, căruia Mama Mare îi crease avantajul de a interzice altor medici să se stabilească în Macondo. Într-o vreme, cutreiera călare prin sat, vizitând pe înserat bolnavi lugubri, iar natura îi dărui privilegiul de a fi tatăl a nenumăraţi copii ai altora. Însă artrita îl anchiloză într-un hamac şi până la urmă ajunse să-şi vadă pacienţii fără să-i viziteze, cu ajutorul presupunerilor, zvonurilor şi mesajelor. La cerinţa Mamei Mari, traversă piaţa în pijama, sprijinindu-se în două bastoane, şi se instală în dormitorul bolnavei. Numai când pricepu că Mama Mare agoniza, porunci să fie adusă o ladă cu flacoane de porţelan, cu etichete în latină şi, timp de trei săptămâni, o unse pe muribundă pe dinăuntru şi pe dinafară cu tot soiul de cataplasme convenţionale, siropuri minunate şi supozitoare magistrale. Apoi îi puse broaşte afumate pe locul dureros şi lipitori la rărunchi, până în zorii acestei zile când fu nevoit să se confrunte cu alternativa de a-l pune pe bărbier să-i ia sânge sau pe părintele Antonio Isabel s-o exorcizeze.

Nicanor trimise după preot. Zece dintre oamenii lui cei mai de nădejde îl duseră de la casa parohială până în dormitorul Mamei Mari, stând în balansoarul lui scârţâitor de răchită, sub baldachinul mucegăit pentru marile ocazii. Clopoţelul care vestea aducerea împărtăşaniei în zorile călduţe de septembrie însemna prima înştiinţare pentru locuitorii din Macondo. Când răsări soarele, piaţeta din faţa casei Mamei Mari părea un bâlci de ţară.

Era ca o amintire din altă epocă. Până la vârsta de şaptezeci de ani, Mama Mare îşi sărbătorise ziua de naştere dând cele mai lungi şi tumultuoase petreceri de care lumea îşi amintea. Damigene cu rachiu erau puse la

dispoziţia satului, în piaţa publică erau sacrificate vite şi un taraf de lăutari suiţi pe o masă cântau fără încetare vreme de trei zile. Sub migdalii prăfuiţi, unde în prima săptămână a secolului îşi instalară tabăra legiunile colonelului Aureliano Buendia, se vindeau turte de porumb, gogoşi, tobă, jumări, plăcinte, cârnaţi, prăjituri cu yucca, brânzoaice, pateuri, salam, uscăţele cu nucă de cocos, suc de trestie, printre tot felul de flecuşteţe, podoabe, olărie şi lupte de cocoşi şi lozuri de loterie. În toiul vacarmului stârnit de mulţimea în fierbere, se vindeau imagini şi scapulare cu chipul Mamei Mari.

Festivităţile începeau cu două zile înainte şi se terminau în ziua de naştere, cu un asurzitor foc de artificii şi un bal în familie, în casa Mamei Mari. Distinşii invitaţi şi membrii legitimi ai familiei, serviţi din abundenţă de slujitorimea bastardă, dansau în ritmul vechii pianole cu melodii la modă. Mama Mare prezida petrecerea din fundul salonului, într-un fotoliu cu perne de in, împărţind discrete instrucţiuni cu mâna dreaptă împodobită cu inele pe toate degetele. Uneori, în complicitate cu îndrăgostiţii, dar mai întotdeauna călăuzită de propria inspiraţie, în noaptea aceea punea la cale căsătoriile pentru anul viitor. În încheierea jubileului, Mama Mare ieşea pe balconul ornat cu ghirlande şi felinare de hârtie şi arunca monede mulţimii.

Tradiţia aceea fusese întreruptă, în parte din pricina doliurilor succesive din familie şi în parte din pricina incertitudinii politice din ultima vreme. Noile generaţii nu participară decât din auzite la acele manifestări strălucite. Nu izbutiră s-o vadă pe Mama Mare la biserică, împreună cu vreunul dintre membrii autorităţii civile care îi făcea vânt cu evantaiul, bucurându-se de privilegiul de a nu îngenunchea nici chiar în clipa ridicării sfintelor daruri, pentru a nu-şi strica fusta cu volane de dantelă olandeză şi jupoanele scrobite de olandă. Vârstnicii îşi aminteau parcă

într-o nălucire din tinereţe de cei două sute de metri de rogojini, de la conac până la altarul cel mare, din după-amiaza în care María del Rosario Castañeda y Montero a asistat la funeraliile tatălui său şi s-a întors pe drumul acoperit cu rogojini învestită cu noul şi strălucitul ei rang, la douăzeci şi doi de ani, devenită Mama Mare. Viziunea aceea medievală aparţinea aşadar nu numai trecutului familiei, ci şi trecutului naţiunii. Tot mai imprecisă şi îndepărtată, abia vizibilă în balconul ei sufocat pe atunci de muşcate, în serile fierbinţi, Mama Mare se estompa în propria legendă. Autoritatea ei se exercita prin Nicanor. Exista promisiunea tacită, consacrată de tradiţie, că, în ziua în care Mama Mare îşi va sigila testamentul, moştenitorii vor decreta trei nopţi de petreceri populare. Dar se ştia, de asemenea, că ea hotărâse să nu-şi exprime ultima voinţă decât cu puţine ceasuri înainte de a muri, şi nimeni nu se gândea serios la posibilitatea ca Mama Mare să fie muritoare. Abia în zorii acelei zile, treziţi de sunetele de clopoţel ale ultimei împărtăşanii, locuitorii din Macondo se încredinţară nu numai că Mama Mare era muritoare, ci şi că trăgea să moară.

Îi sosise ceasul. În patul ei de pânză albită, mânjită cu frunze de aloe până la urechi, sub baldachinul de crep plin de praf, abia dacă se ghicea viaţa în respiraţia slabă a ţâţelor matriarhale. Mama Mare, care până la cincizeci de ani îşi respinsese pretendenţii cei mai înflăcăraţi şi care fusese înzestrată de natură pentru a alăpta ea singură întreaga sa spiţă, agoniza virgină şi fără copii. În momentul ultimei împărtăşanii, părintele Antonio Isabel a fost nevoit să ceară ajutor ca să-i poată unge cu mir palmele, căci de la începutul agoniei, Mama Mare şi-a ţinut pumnii strânşi. N-a fost de niciun folos concursul nepoatelor. În opinteală, pentru prima oară într-o săptămână, muribunda îşi strânse la piept mâna încununată cu pietre preţioase şi-şi aţinti asupra

nepoatelor privirea fără culoare, spunând: „Hoaţelor!”. Se uită apoi la părintele Antonio Isabel, în veşminte de liturghie, şi la ministrantul care aducea vasele sfinte, şi mormăi cu o convingere molcomă: „Sunt pe moarte”. Atunci îşi scoase inelul cu Diamantul cel Mare şi i-l dădu Magdalenei, novicea, căreia i se cuvenea, fiind moştenitoarea cea mai mică. Era finalul unei tradiţii: Magdalena renunţase la moştenire în favoarea Bisericii.

La răsăritul soarelui, Mama Mare ceru să fie lăsată singură cu Nicanor, ca să-i dea ultimele instrucţiuni. Timp de o jumătate de ceas, în deplinătatea facultăţilor, ceru informaţii despre mersul afacerilor. Făcu precizări exprese în legătură cu destinul cadavrului ei şi se ocupă în cele din urmă de priveghi: „Trebuie să fii cu ochii în patru, îi zise. Ţine sub cheie tot ce e de valoare, fiindcă multă lume nu vine la priveghi decât ca să fure.” După un moment, singură cu preotul, făcu o spovedanie costisitoare, sinceră şi amănunţită, şi mai târziu primi sfânta împărtăşanie în prezenţa nepoţilor. Atunci ceru să fie aşezată în balansoarul de liane ca să-şi exprime ultima voinţă.

Nicanor pregătise, pe douăzeci şi patru de file cu scris foarte citeţ, o scrupuloasă enumerare a bunurilor ei. Respirând liniştit, cu medicul şi părintele Antonio Isabel drept martori, Mama Mare dictă notarului lista proprietăţilor sale, izvor suprem şi unic al grandorii şi autorităţii ei. Redus la proporţiile reale, patrimoniul fizic se mărginea la trei moşii atribuite prin Decret Regal pe vremea Coloniei şi care, cu trecerea timpului, în virtutea încurcatelor căsătorii de convenienţă, ajunseseră în stăpânirea Mamei Mari. Pe aceste pământuri inactive, fără hotare definite, care cuprindeau cinci comune şi pe care nu s-a semănat niciodată un singur bob pe socoteala proprietarilor, trăiau 352 de familii care plăteau dijmă. În fiecare an, în ajunul zilei numelui său, Mama Mare îşi exercita singurul act de stăpână care împiedicase

revenirea pământurilor la Stat: încasarea dijmei. Aşezată în pridvorul casei, ea primea în mână plata dreptului de a trăi pe pământurile sale, aşa cum străMoşii ei o primiseră de la străMoşii ţăranilor, vreme de peste un veac. După cele trei zile de colectare, curtea era înţesată de porci, curcani şi găini, de zeciuiala pe recoltă şi de trufandalele care se depozitau acolo ca plocoane. În realitate, asta era singura recoltă pe care familia o primise vreodată de pe un teritoriu mort din faşă, calculat la prima vedere la 100.000 de hectare. Însă circumstanţele istorice făcuseră ca în cadrul acestor limite să sporească şi să prospere cele şase localităţi din districtul Macondo, inclusiv capitala municipiului, aşa încât oricine locuia într-o casă nu avea alt drept de proprietate decât cel care îi revenea asupra uneltelor, căci pământul îi aparţinea Mamei Mari şi ei îi plăteau chiria, aşa cum trebuia să-i plătească şi guvernul pentru folosirea străzilor de către cetăţeni.

Prin împrejurimile cătunelor dădea târcoale un număr niciodată stabilit de animale marcate cu fierul roşu pe crupă cu un semn în formă de lacăt. Această marcă ereditară care, mai curând datorită dezordinii decât mulţimii, devenise familiară pe cele mai îndepărtate meleaguri unde ajungeau vara, moarte de sete, vitele împrăştiate, era unul dintre punctele de sprijin cele mai solide ale legendei. Din motive pe care nimeni nu binevoise să le explice, grajdurile încăpătoare ale casei se goliseră treptat de la cel de pe urmă război civil, şi în ultimul timp instalaseră în ele presele pentru trestia-de-zahăr, ţarcurile unde mulgeau vitele şi o treierătoare de orez.

În afară de cele enumerate, în testament se consemna existenţa a trei vase cu monede de aur, îngropate undeva prin casă pe vremea Războiului de Independenţă, care nu fuseseră găsite în urma unor săpături periodice şi laborioase. Împreună cu dreptul de a continua exploatarea pământurilor arendate şi de a lua dijma şi trufandalele şi

tot soiul de plocoane extraordinare, moştenitorii mai primeau şi un plan transmis din generaţie în generaţie şi perfecţionat de fiecare generaţie, care înlesnea găsirea comorii îngropate.

Mama Mare avu nevoie de trei ore pentru a-şi enumera bunurile pământeşti. În aerul înăbuşitor din dormitor, vocea muribundei părea că înnobilează fiecare lucru pomenit. Când îşi puse iscălitura şovăitoare, şi dedesubt şi-o puseră martorii, o înfiorare tainică mişcă inima mulţimii care începea să se adune în faţa casei, la umbra migdalilor prăfuiţi.

Nu mai lipsea aşadar decât enumerarea amănunţită a bunurilor morale. Făcând un efort suprem – întocmai ca strămoşii ei înainte de a muri, pentru a asigura predominarea spiţei Mama Mare se propti pe fesele-i monumentale şi, cu voce autoritară şi sinceră, lăsându-se în voia memoriei, dictă notarului lista patrimoniului ei invizibil:

Bogăţiile subsolului, apele teritoriale, culorile steagului, suveranitatea naţională, partidele tradiţionale, drepturile omului, libertăţile cetăţeneşti, primul magistrat, a doua instanţă, a treia dezbatere, scrisorile de recomandare, dovezile istorice, alegerile libere, reginele frumuseţii, discursurile transcendentale, manifestările grandioase, domnişoarele distinse, domnii corecţi, militarii demni, Preasfinţia Sa, Curtea Supremă de Justiţie, articolele de import interzise, doamnele liberale, problema cărnii, puritatea limbajului, pildele pentru lume, ordinea juridică, presa liberă, dar responsabilă, Atena sudamericană, opinia publică, alegerile democratice, morala creştină, cantitatea mică de valută, dreptul de azil, pericolul comunist, corabia Statului, scumpirea vieţii, tradiţiile republicane, clasele defavorizate, mesajele de adeziune.

Nu apucă să termine. Anevoioasa enumerare îi tăie ultima suflare. Sufocându-se în puzderia de formule

abstracte care, timp de două veacuri, fuseseră justificarea morală a puterii familiei, Mama Mare scoase un râgâit sonor şi-şi dădu sufletul.

Locuitorii capitalei îndepărtate şi sumbre văzură în după-amiaza aceea poza unei femei de douăzeci de ani pe prima pagină a ediţiilor extraordinare şi crezură că era o nouă regină a frumuseţii. Mama Mare trăia încă o dată trecătoarea tinereţe din fotografia ei, mărită pe patru coloane şi cu retuşări de urgenţă, cu părul ei bogat prins în creştet cu un pieptene de fildeş şi o diademă pe colereta de dantelă. Imaginea aceea, surprinsă de un fotograf ambulant, care trecuse prin Macondo la începutul secolului, şi arhivată de ziare ani de zile la secţiunea de persoane necunoscute era menită să dăinuie în memoria generaţiilor viitoare. Prin autobuzele ramolite, prin ascensoarele ministerelor, prin lugubrele saloane de ceai căptuşite cu draperii palide se vorbi în surdină, cu veneraţie şi respect, despre autoritatea moartei pe domeniul ei supus căldurii şi malariei, numele ei fiind ignorat în restul ţării până în urmă cu câteva ceasuri, înainte de a fi consacrat de cuvântul tipărit. O ploaie măruntă îi copleşea pe trecători de teamă şi amărăciune. Clopotele de la toate bisericile băteau a mort. Preşedintele Republicii, surprins de veste pe când conducea ceremonia de înălţare în grad a noilor cadeţi, sugeră ministrului de război, printr-o notă scrisă de mâna lui pe dosul telegramei, să-şi încheie discursul cu un minut de reculegere în memoria Mamei Mari.

Ordinea socială fusese atinsă de această moarte. Preşedintele Republicii în persoană, căruia sentimentele urbane îi ajungeau ca printr-un filtru de purificare, reuşi să capteze din automobilul său, într-o viziune instantanee, dar până la un anumit punct brutală, tăcuta consternare a oraşului. Rămâneau deschise numai câteva cafenele mizere şi Catedrala Metropolitană, pregătită pentru nouă

zile de slujbe de veşnică pomenire. În Capitoliul Naţional, unde cerşetorii înveliţi cu ziare dormeau la adăpostul coloanelor dorice şi al statuilor posomorâte de preşedinţi morţi, luminile Congresului erau aprinse. Când preşedintele ţării intră în biroul lui, mişcat de viziunea capitalei îndoliate, miniştrii îl aşteptau îmbrăcaţi în tafta funebră, în picioare, mai solemni şi mai palizi ca de obicei.

Evenimentele din noaptea aceea şi din cele care au urmat aveau să fie definite mai târziu drept o lecţie memorabilă. Nu numai datorită spiritului creştin care i-a inspirat pe cei mai înalţi reprezentanţi ai puterii politice, ci şi datorită abnegaţiei cu care s-au împăcat interese diferite şi criterii opuse, cu obiectivul comun de a înmormânta un cadavru ilustru. Vreme de mulţi ani, Mama Mare garantase pacea socială şi concordia politică în imperiul său, în virtutea celor trei cufere cu buletine electorale false care făceau parte din patrimoniul ei secret. Slujitorii bărbaţi, protejaţii ei şi dijmaşii, majori sau minori, exercitau nu doar propriul drept de sufragiu, ci şi pe cel al alegătorilor morţi de un secol. Ea reprezenta predominarea puterii tradiţionale asupra autorităţii trecătoare, supremaţia de clasă asupra plebei, transcendenţa înţelepciunii divine asupra improvizaţiei muritoare. În vremuri paşnice, voinţa ei hegemonică înfiinţa şi desfiinţa slujbe bănoase şi sinecuri şi veghea la bunăstarea asociaţilor chiar dacă, pentru asta, trebuia să recurgă la vicleşuguri sau la fraudă electorală. În vremuri furtunoase, Mama Mare a contribuit în secret să-şi înarmeze partizanii şi le-a ajutat în public pe victimele acestora. Zelul acela patriotic o acredita pentru cele mai înalte onoruri.

Preşedintele Republicii nu avusese nevoie să recurgă la consilieri pentru a măsura greutatea responsabilităţii lui. Între sala de audienţe a Palatului şi curticica pavată care servise viceregilor drept remiză pentru trăsuri se afla o

grădină interioară cu chiparoşi întunecaţi, unde un călugăr portughez se spânzurase din dragoste, spre sfârşitul Coloniei.

În ciuda zgomotosului aparat de oficiali cu decoraţii, preşedintele nu-şi putea înfrâna un uşor fior de incertitudine când trecea pe acolo după asfinţit. Dar în noaptea aceea, înfiorarea a avut forţa unei premoniţii. Atunci a devenit pe deplin conştient de destinul său istoric şi a decretat nouă zile de doliu naţional şi onoruri postume pentru Mama Mare, în calitate de eroină moartă pentru patrie pe câmpul de luptă. Aşa cum a exprimat în dramatica alocuţiune pe care a adresat-o compatrioţilor în zorii acelei zile, la postul naţional de radio şi televiziune, primul demnitar al naţiunii avea încredere că funeraliile Mamei Mari aveau să constituie o nouă pildă pentru lume.

Dar ţeluri atât de înalte trebuiau să întâmpine şi grave inconveniente. Structura juridică a ţării, clădită de strămoşi îndepărtaţi ai Mamei Mari, nu era pregătită pentru evenimente ca acelea care începeau să se producă. Savanţi doctori ai legii, experimentaţi alchimişti ai Dreptului se adânciră în ermeneutici şi silogisme, în căutarea formulei care să permită preşedintelui Republicii să asiste la funeralii. În înaltele sfere ale politicii, ale clerului şi finanţelor, s-au trăit zile de spaimă. În vastul hemiciclu, rarefiat de un secol de legislaţie abstractă, printre portrete ale bărbaţilor iluştri ai naţiunii şi busturi de gânditori greci, evocarea Mamei Mari atinse proporţii de nebănuit, pe când cadavrul ei se umplea de băşici în neîndurătorul septembrie din Macondo. Pentru prima oară s-a vorbit de ea şi a fost imaginată fără balansoarul de liane, fără toropeala ei de la două după-amiaza şi fără cataplasmele cu muştar, şi a fost văzută ca o fiinţă neprihănită şi fără vârstă, filtrată de legendă.

Ceasuri interminabile se umplură de vorbe, vorbe, vorbe care ricoşau pe cuprinsul Republicii, înnobilate de

difuzoarele literei scrise. Până când cineva dotat cu simţul realităţii din acea adunare de jurisconsulţi aseptici întrerupse colosala vorbărie pentru a aminti că leşul Mamei Mari aştepta decizia la 40 de grade la umbră. Nimeni nu se tulbură din pricina acelei izbucniri a bunului-simţ în atmosfera pură a legii scrise. Se împărţiră ordine pentru a fi îmbălsămat cadavrul, în vreme ce se găseau formule, se puneau de acord păreri sau se făceau amendamente constituţionale care să-i permită preşedintelui Republicii să asiste la înmormântare.

Se vorbise atâta, încât sporovăiala aceea trecu dincolo de frontiere, traversă oceanul şi răzbătu ca un presentiment în încăperile pontificale de la Castelgandolfo. Refăcut din toropeala recentei sărbători de Sfânta María, Suveranul Pontif stătea la fereastră, văzând cum se scufundă în lac scafandrii, în căutarea capului fecioarei decapitate.

În săptămânile din urmă, ziarele de seară nu se ocupaseră de altceva, şi Suveranul Pontif nu putea fi indiferent faţă de o enigmă ivită la o distanţă atât de mică de reşedinţa sa de vară. Dar în seara aceea, printr-o înlocuire neprevăzută, ziarele schimbară fotografiile posibilelor victime cu cea a unei singure femei de douăzeci de ani, însemnată cu o panglică de doliu. „Mama Mare!”, exclamă Suveranul Pontif, recunoscând pe loc dagherotipul şters care, cu mulţi ani în urmă, îi fusese oferit cu ocazia urcării sale pe scaunul Sfântului Petru. „Mama Mare!”, exclamară în cor în încăperile lor private membrii Colegiului Cardinalilor şi, pentru a treia oară în douăzeci de secole, a fost o oră de derută, de atacuri de furie şi de scurte alergături în imperiul neţărmurit al creştinătăţii, până când Suveranul Pontif a fost instalat în lunga sa gondolă neagră, îndreptându-se spre fantasticele şi îndepărtatele funeralii ale Mamei Mari.

Rămaseră în urmă luminoasele plantaţii de piersici, Via

Apia Antica, cu pătimaşe actriţe de cinema bronzându-se pe terase, nefiind încă la curent cu comoţia, şi apoi sumbrul promontoriu de la Castelsantángelo, în zarea Tibrului. La asfinţit, clopotele profunde ale Bazilicii Sfântul Petru se amestecară cu cele dogite din Macondo. Din cortul lui sufocant, prin canalele întortocheate şi mlaştinile tainice care marcau marginea Imperiului Roman şi moşiile Mamei Mari, Suveranul Pontif auzi toată noaptea hărmălaia maimuţelor tulburate de trecerea mulţimilor. În itinerarul ei nocturn, luntrea pontificală se umpluse de saci cu yucca, ciorchini de banane verzi şi coşuri cu găini, trecând pe lângă bărbaţi şi femei care-şi părăseau îndeletnicirile obişnuite pentru a-şi încerca norocul vânzând tot soiul de lucruri la funeraliile Mamei Mari. Sanctitatea Sa suferi în noaptea aceea, pentru prima oară în istoria Bisericii, de febra stării de veghe şi de tortura ţânţarilor. Dar prodigiosul răsărit de soare peste domeniile Marii Bătrâne, viziunea originară a regatului balsaminei şi al iguanei, îi şterseră din memorie chinurile călătoriei şi-i răsplătiră sacrificiul.

Nicanor fusese trezit de trei bătăi în uşă care anunţau sosirea iminentă a Sanctităţii Sale. Moartea luase în stăpânire casa. Inspiraţi de succesivele şi grăbitele alocuţiuni prezidenţiale, de febrilele controverse ale parlamentarilor care îşi pierduseră vocea şi continuau să se înţeleagă prin semne convenţionale, oameni şi congregaţii din toată lumea îşi lăsară baltă treburile şi umplură cu prezenţa lor coridoarele întunecate, pasajele neîncăpătoare, mansardele asfixiante, iar cei care ajunseră târziu se căţărară şi-şi căutară un loc cât mai bun pe creneluri, garduri, turnuri, stive de lemne şi metereze.

În salonul central, mumificându-se în aşteptarea importantelor decizii, zăcea cadavrul Mamei Mari, sub un tremurător promontoriu de telegrame. Extenuaţi de lacrimi, cei nouă nepoţi privegheau corpul, într-un extaz de

supraveghere reciprocă.

Universul fu nevoit să-şi prelungească pânda încă multe zile. În salonul consiliului municipal, prevăzut cu patru taburete de piele, un urcior cu apă filtrată şi un hamac de liane, Suveranul Pontif pătimi de insomnie, lac de sudoare, şi-şi petrecu lungile nopţi înăbuşitoare citind cereri şi dispoziţii administrative. În cursul zilei, împărţea bomboane italieneşti copiilor care se apropiau să-l vadă pe fereastră şi mânca de amiază sub pergola de glicine împreună cu părintele Antonio Isabel şi câteodată cu Nicanor. Aşa trăi săptămâni şi luni interminabile, prelungite de aşteptare şi de căldură, până când Pastor Pastrana se înfiinţă cu toba în mijlocul pieţei şi dădu citire hotărârii. Se declara ordinea publică tulburată, bum-bum, şi preşedintele Republicii, bum-bum, dispunea de facultăţi extraordinare, bum-bum, care îi permiteau să asiste la funeraliile Mamei Mari, bum-bum, bum-bum-bum.

Venise ziua cea mare. Pe străzile înţesate de grătare, jocuri de ruletă şi mese de loterie şi de oameni cu şerpi încolăciţi pe gât care anunţau în gura mare balsamul radical pentru a vindeca erizipelul şi a asigura viaţa veşnică; în piaţeta pestriţă unde mulţimea îşi agăţase hamacele şi-şi desfăcuse rogojinile, arbaletrieri chipeşi croiau drum pentru autorităţi. Erau acolo, în aşteptarea momentului suprem, spălătoresele de la San Jorge, pescuitorii de perle de la Cabo de Vela, năvodarii din Ciénaga, pescarii de crevete din Tasajera, vracii din La Mojana, negustorii de sare din Manaure, acordeoniştii din Valledupar, geambaşii din Ayapel, culegătorii de papaia din San Pelayo, pungaşii din La Cueva, născocitorii din Sabanas de Bolívar, paraziţii din Rebolo, mitocanii din Magdalena, conţopiştii din Mompox, pe lângă toţi cei enumeraţi la începutul acestei cronici, şi mulţi alţii. Până şi veteranii colonelului Aureliano Buendia – cu ducele de Marlborough în frunte, cu podoabele lui din piele, gheare

şi dinţi de tigru şi-au învins ranchiuna centenară fată de Mama Mare şi de toţi cei din neamul ei şi au venit la funeralii, pentru a solicita preşedintelui Republicii plata stipendiilor de război pe care o aşteptau de şaizeci de ani.

Cu puţin înainte de ora unsprezece, mulţimea în delir, care se sufoca la soare, ţinută în frâu de o elită imperturbabilă de soldaţi în uniformă cu dolman cu brandenburguri şi coif cu pene, slobozi un răget asurzitor de jubilare. Demni, solemni în redingotele lor şi cu jobene pe cap, preşedintele Republicii şi miniştrii, camerele Parlamentului, Curtea Supremă de Justiţie, Consiliul de Stat, partidele tradiţionale şi clerul, reprezentanţii băncilor, comerţului şi industriei îşi făcură apariţia prin colţul cu oficiul telegrafic. Chel şi rotofei, bătrânul şi bolnavul preşedinte al Republicii defilă prin faţa ochilor uimiţi ai mulţimii care îl învestise fără să-l cunoască şi care numai acum putea da o mărturie veridică despre existenţa lui. Printre arhiepiscopii istoviţi de gravitatea misiunii lor şi militarii cu toracele blindat de insigne, cel dintâi demnitar al naţiunii răspândea suflul de neconfundat al puterii.

În rândul al doilea, în senina lor înşirare de crepoane lugubre, defilau reginele naţionale a toate câte au fost şi câte vor fi. Pentru prima oară despuiate de splendoarea pământească, se perindară, în frunte cu regina supremă, regina fructului mango, regina dovleacului verde, regina bananei cu gust de măr, regina speciei făinoase de yucca, regina guayabei dulci, regina nucii de cocos, regina fasolei cu boabe negre, regina a patru sute douăzeci şi şase de kilometri de şiruri de ouă de iguană şi toate celelalte care sunt trecute sub tăcere ca să nu se lungească la nesfârşit cronica asta.

În sicriul ei cu mânere purpurii, separată de realitate prin opt turnichete de aramă, Mama Mare era pe atunci prea îmbibată în eternitatea ei de formaldehidă pentru a-şi

da seama de imensitatea grandorii sale. Toată splendoarea visată de ea pe balconul casei în momentele de veghe din pricina căldurii ajunse la apogeu cu acele patruzeci şi opt de salve de onoare prin care toate simbolurile epocii omagiară memoria. Suveranul Pontif în persoană, pe care ea şi-l închipuise în delirul său plutind într-o caleaşcă strălucitoare peste grădinile Vaticanului, înfruntă căldura cu evantaiul împletit din frunze de palmier şi cinsti cu demnitatea-i supremă funeraliile cele mai fastuoase din lume.

Vlăguită de spectacolul puterii, gloata nu desluşi avida fâlfâire de aripi de pe coama casei, când iluştrii bărbaţi încetară disputa şi căzură de acord, şi catafalcul fu scos în stradă pe umerii celor mai iluştri. Nimeni nu văzu umbra uliilor la pândă care urmăriseră cortegiul pe străduţele încinse din Macondo şi nici nu observă că, la trecerea iluştrilor, acestea rămâneau acoperite de resturi pestilenţiale. Nimeni nu luă seama că nepoţii, finii, slujitorii şi protejaţii Mamei Mari închiseră porţile îndată ce scoaseră cadavrul, dărâmară uşile, desfăcură scândurile şi dezgropară temeliile ca să-şi împartă casa. Singurul lucru care nu trecu nimănui neobservat, după iureşul înmormântării, a fost asurzitorul oftat de uşurare al mulţimii când se împliniră cele paisprezece zile de rugăciuni, exaltări şi ditirambi, şi mormântul a fost pecetluit cu o placă de plumb. Câţiva dintre cei prezenţi avură suficientă clarviziune ca să înţeleagă că asistă la naşterea unei noi epoci. Acum Suveranul Pontif se putea înălţa la Ceruri pentru totdeauna, căci îşi îndeplinise misiunea pe pământ, şi preşedintele Republicii putea să se apuce să guverneze după bunul lui plac, şi reginele a toate câte au fost şi câte vor mai fi puteau să se mărite şi să fie fericite şi să zămislească şi să nască o droaie de copii, şi mulţimea putea să-şi instaleze hamacele după cum îl tăia capul pe fiecare pe necuprinsele domenii ale Mamei Mari,

fiindcă singura care putea să se împotrivească la toate astea şi care avea suficientă putere s-o facă începuse să putrezească sub placa de plumb. Atunci tot ce mai lipsea era să rezeme careva un taburet în uşă şi să se apuce să depene povestea asta, lecţie şi învăţătură de minte pentru generaţiile viitoare şi pentru ca niciunul dintre incredulii de pe lume să nu ignore vestea referitoare la Mama Mare, fiindcă mâine, miercuri, vor veni măturătorii şi vor strânge murdăria de la funeraliile sale, în vecii vecilor.